

Natur & miljø

NATUR & MILJØ / 6-2012
ET MAGASIN FRA NATURVERNFORBUNDET

FOTO: KAIDO KÄRNER/ISTOCKPHOTO.COM

- [Ulveopprør](#) side 4-5
- [Flyplassgift](#) side 10-11
- [Knappt et tre](#) side 8-9

Naturtrussel eller miljøvennlig energi?

STRIDES OM VINDKRAFT

Solbergfoss 1 kraftstasjon. Foto: Tormod Harnstad / E-CO

Ta den fornybare kraften i bruk

Fornybarnæringen leverer hver dag kraft som kan erstatte fossil energibruk både i offshore- og fastlandsindustrien, transportsektoren og til oppvarming av bygninger. Energi Norge jobber for en klimapolitikk som tar den fornybare kraften i bruk.

EnergiNorge

BEDRE KLIMA, SIKKER FORSYNING, GRØNN VEKST

Utgiver av Natur & miljø:

Naturvernforbundet
Grensen 9b, 0159 Oslo, Norge.
Tlf: 23 10 96 10
E-post: redaksjonen@naturvernforbundet.no
Telefaks: 23 10 96 11
Bankgiro: 7874 0556028

Redaktør:

Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no

Journalist:

Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no

Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97
Layout: Ketill Berger, Film & Form
Designmal: Gazette
Trykk: Ecoprint

Abonnement:

Institusjoner: kr. 700,-
Enkeltpersoner: kr. 360,-
Bestilles hos
medreg@naturvernforbundet.no
eller www.nogm.no

Naturvernforbundet innestår ikke
for miljøvennligheten til de bedrifter,
tjenester eller produkter som det
annonseres for.

INNHold: NR 6/12

”Det ekstreme som Senterpartiet og en hard kjerne av deres støttespillere prøver å oppnå, kan vise seg å være det beste som har skjedd for ulvebestanden i landet.”

Den britiske kommentatoren George Monbiot tror Norge får dårlig PR internasjonalt av ulvesaken.
Side 4-5

[Fritt vilt](#) side 4-5

[Ikke ett tre](#) side 8-9

[Vind og vern](#) side 14-15

[Klima og naturvern](#) side 16-18

[Gamle ørn](#) side 19-21

[Arkivere, registrere](#) side 24-25

[Brev fra Sri Lanka](#) side 36-37

FASTE SIDER

I korthet / side 13

Fotokonkurranse / side 22-23

Nytt fra Naturvernforbundet / side 24-30

Miljøagentene / side 36-37

Lekker ut i vernet natur side 16-17

PFOS-forurensningen ved norske flyplasser lekker ut i våtmarksområder, bekkedrag, vernede fugleområder, fiskedammer, myrer og drikkevann.

FOTO: ALTA HAVN

Forside: Smøla vindpark.
Foto: Bjørn Luell, Statkraft

Neste Natur & miljø kommer i februar 2013.

LEDER

Gift til besvær

Avinors bruk av brannskum som inneholder miljøgiften PFOS tegner til å være en av de større giftskandalene i Norge. Ved alle landets flyplasser har Avinor vært pålagt å ha brannøvingfelt, med jevnlig øvinger. Brannskum brukt på disse øvingene har blitt slykt rett ut i naturen, fullt av en skummel miljøgift som ikke brytes ned i naturen og hoper seg opp i næringskjeden. Etter ukritisk bruk, både til lands og til vanns, finnes nå PFOS igjen i organismer på hele jorda.

Situasjonen har likheter med PCB, den forrige store miljøgiftdugnaden vi ble nødt til å ta. Fortsatt gjenfinnes det PCB både i produkter, i grunnen og i fugler, fisker og mennesker over hele jorda, tross innføringen av et forbud i Norge i 1980, og internasjonalt gjennom ECE-POP-protokollen i 1998 og Stockholmkonvensjonen fra 2001. Men bruken har sunket drastisk over hele verden, selv om regningen for opprydding har vært høy. Bare oppryddingen i Harstad havn vil koste 150 millioner kroner, og det er bare én av 31 norske havne- og fjordområder der man frarådes å spise visse typer fisk og skalldyr.

En lignende dugnad på PFOS vil medføre enorme kostnader. Da er det godt å se at Avinor tar ansvar. De har

gjennomført forbilledlige undersøkelser, med stor grad av åpenhet. Når de først ble klar over problemet, har de tatt ansvar. For miljøet er det største problemet imidlertid at dette stoffet har blitt spylt rett ut i naturen i 50 år. I tillegg finnes det andre kilder: PFOS har også blitt brukt i brannskum offshore, og 82 tonn av stoffet har blitt spylt på sjøen frem til 2005. Nå foreslås det en grenseverdi på 0,53 nanogram PFOS per liter vann for saltvann med matfisk i EU. Så kan man selv regne ut hvor mange liter sjøvann 82 tonn PFOS kan forgifte. Hvis man har stor nok kalkulator.

Det såkalte føre-var-prinsippet innebærer at man ikke skal slippe ut nye stoffer hvis man ikke vet at de er skadeløse. Prinsippet har blitt kritisert, og enkelte hevder en slik bevisbyrde vil gjøre mange aktiviteter umulige. Jeg vil snu på flisa: Hvis vi ikke følger et strengt føre-var-prinsipp, har vi ingen anelse om hvilke aktiviteter som vil bli umulig i fremtiden. Hvem kunne ha gjetten, da de monterte nye vinduer på syttitallet, at fugemassen rundt glasset var full av PCB, og ville bli en viktig årsak til en av verdens største giftryddeoperasjoner?

Kristian S. Aas / Redaktør

Arnodd Håpnes, Naturvernforbundet. FOTO: JO STRAUBE

Nina Jensen, WWF Norge. FOTO: WWF

Erling Sande, Senterpartiet. FOTO: STORTINGET

KAMPEN OM DE NORSKE ULVENE

Senterpartiet vil utrydde ulven i Norge, og i Fremskrittspartiets utkast til program er ulven fritt vilt. Nå mobiliserer miljøbevegelsen, og saken har fått oppmerksomhet i utlandet. Kampen om de norske ulvene er i gang.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Det er uverdig og forkastelig at noen vil utrydde ulven. Det er viktig at det nå mobiliseres bredt. Vi må ha mer ulv i Skandinavia. Ulven er en kritisk truet art. Den har også en viktig økologisk funksjon i naturen, det har verken forvaltningen eller partiene som vil ha den bort forstått, sier Arnodd Håpnes, biolog og fagleder i Naturvernforbundet.

– SKREMT

Sammen med 24 andre nordiske miljøorganisasjoner sendte Naturvernforbundet i november brev til statsministrene i Norge, Sverige og Finland med krav om en felles og mer ansvarlig rovdyrpolitikk.

– Vi er skremt over mangelen på tiltak for å bedre situasjonen og sikre langsiktig overlevelse av ulv i Fennoskandia,

skriver organisasjonene i brevet til Jens Stoltenberg, Fredrik Reinfeldt and Jyrki Katainen.

I tillegg til Naturvernforbundet er WWF i Norge, Sverige og Finland, Naturskyddsföreningen og Foreningen Våre Rovdyr blant organisasjonene som står bak. De ber Norge, Sverige og Finland om å gå sammen om å lage et felles rammeverk for en ansvarlig, ambisiøs og langsiktig ulvpolitikk.

STATUS ULV

I Sverige er det cirka 300 ulver, mens det bare er 25 i Norge. Ulven er blant landets mest utrydningstruede dyr. For arter som lever på grensen til utryddelse settes det gjerne i verk tiltak for å redde dem. Det gjelder fjellrev, dverggås, klippeblåvinge og rød skogfrue, men det gjelder ikke ulv. Det som gjøres for kritisk truede ulver i

Norge er å jakte på dem. Hittil i år er åtte drept i lovlig jakt, tre i skadefelling og fem i lisensjakt. I oktober ble det gitt en jaktkvote på åtte dyr. Samtidig kom forslaget fra Senterpartiet om å regne grenseulvene inn i det norske bestandsmålet. Blir det godtatt, kan man skyte enda flere av de helnorske ulvene.

– HAR VIKTIG EN FUNKSJON

Naturvernforbundet reagerer kraftig på Senterpartiets forslag.

– Forskere sier at vi trenger en minimumsbestand på 500 dyr for å sikre ulvens overlevelse i Sør-Skandinavia. Da er det en selvfølge at vi må ta et større ansvar. Som et første steg bør bestandsmålet økes til fra tre til ti ynglinger i året i Norge, sier Håpnes.

– Ulven har en viktig funksjon i økosystemet. Den sørger for god balanse

Ulvemotstandere og miljøbevegelsen mobiliserer nå til kamp om de norske ulvene.

FOTO: KAIDO KÄRNER/ISTOCKPHOTO:

mellom beitegrunnlag, hjortedyr og rovdyr. Den tar ut svake byttedyr og holder bestanden av rødrev i bedre balanse, noe som er viktig for å redusere presset på fjellrev og hønsfugler. I Yellowstone fikk de oppblomstring av biologisk mangfold da de gjeninnførte ulv, forteller Håpnes.

VEKKER OPPSIKT I UTLANDET

Saken har også fått oppmerksomhet i utlandet. 20. november skrev den britiske kommentatoren George Monbiot en svært kritisk artikkel i avisen The Guardian. Monbiot ble også intervjuet på direkten i en debatt i Aktuelt på NRK2.

– Det ekstreme som Senterpartiet og en hard kjerne av deres støttespillere prøver å oppnå, kan vise seg å være det beste som har skjedd for ulvebestanden i landet. Ved å sprengte myten om norsk miljøinnsats og sette landet i en pinlig si-

tuasjon internasjonalt, kan nordmenn bli tvunget til å våkne opp og se hva som blir gjort i deres navn, skriver Monbiot.

– UMULIG Å HA ULV I NORGE

Tidligere landbruksminister Lars Peder Brekk fra Senterpartiet deltok i debatten på NRK2, hvor han sa rett ut at Senterpartiet vil utrydde ulven i Norge. Det samme står i partiets utkast til program for neste stortingsperiode.

– Hvorfor vil dere utrydde ulven?
– Bosettings- og landbruksstrukturen gjør det umulig å ha levedyktige bestander av alle de store rovdirene innenfor de norske grensene, sier Erling Sande, miljøpolitisk talsmann for Senterpartiet.

Partiet vil inngå en arbeidsdeling med nabolandene for å sikre det biologiske mangfoldet sammen.

– Det er naturlig at Norge har et an-

svar for gaupe og jerv, at vi har noe bjørn, men at ulven blir sikret overlevelse i områder lenger øst der det også geografisk og bosettingsmessig ligger bedre til rette for det, sier Sande.

– TATT MED BUKSENE NEDE

– Et parti som i 2012 går ut og vil utrydde en art fra norsk natur fortjener ingen plass på Stortinget. Hele 80 prosent av Norges befolkning ønsker ulv i Norge, det bør Senterpartiet merke seg, sier Nina Jensen, leder i WWF Norge.

– Det er oppsiktsvekkende at Norge, som oppfattes som en miljøforkjemper, nå blir tatt med buksene nede fordi deler av Regjeringen går ut og ber om utryddelse. Det blir ikke spesielt godt mottatt i andre land, og det strider mot internasjonale forpliktelser og vår egen naturmangfoldlov, sier Jensen.

Bli fast giver

Som Naturvenn (fast giver) er du en utrolig viktig støttespiller og bidrar til å sikre langsiktig planlegging av arbeidet for natur og miljø.

Send SMS med NATURVENN til 2377
Vi sender deg informasjon i posten

Foto: Tom Hofton, Trillemarka

Som Naturvenn (fast giver) gir du et fast gavebeløp på 125 kroner i måneden i støtte til Naturvernforbundets arbeid for natur og miljø (beløpet kan endres).

- Avtalt sum trekkes automatisk (Avtalegiro)
- Gir du over 500 kroner årlig kan du få skattefradrag
- Du kan når som helst avslutte avtalen

Bli Naturvenn
i dag og få
Naturkalenderen
for 2013 gratis i
posten!

Send SMS med kodeord NATURVENN til 2377
Vi sender deg informasjon i posten

Les mer på www.naturvernforbundet.no/naturvenn eller du kan kontakte oss på e-post giver@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet

FOTO: IISD

Klimakonferanser er ettertraktete arrangementer, spesielt for land med høye utslipp selv. Her fra Doha, Qatar i år.

KLIMAVERVERSTINGER HOLDER KONFERANSER

Dette års klimaforhandlingene ble holdt i Qatar, verdens største utslippsnasjon målt i utslipp per person. Neste års forhandlinger blir i Polen, Europas største kullkammer og landet som bremser EU fra å øke sine klimamål. Hvorfor går konferansene til verstingene?

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Vertslandet for klimaforhandlingene overtar presidentskapet i FNs klimakonvensjon ved starten av hvert forhandlingsmøte. Det vil si at Qatar har presidenten fra nå og til det neste klimatoppmøtet åpner i Polens hovedstad Warszawa 11. november neste år. Vertslandet har dermed en viktig rolle i å arbeide for å få til en verdensomspennende avtale om reduksjon av klimagassutslipp hele året etter sin konferanse. Nå antyder flere organisasjoner at land som selv har store utslipp og en stor fossil energiindustri tar på seg arrangementet for å bremse forhandlingene.

EUS BREMSEKLOSS

Den polske regjeringen har fått skylden for at EUs utslippsmål ikke har blitt høynet fra 20 til 30 prosents reduksjon fra

1990-nivå. Målet om 20 prosents reduksjon har EU allerede oppnådd, så uten en skjerping av målet betyr det at unionen ikke påtar seg videre kutt.

– Presidenten for klimatoppmøtet må kunne forhandle frem avtaler mellom partene i forhandlingene, og få dem til å inngå avtaler. Men den polske regjeringen har vist at de ikke er i stand til dette gjennom å ha agert mot de andre 26 EU-landenes vilje, sa Anja Kollmuss fra Carbon Market Watch under en pressekonferanse under klimatoppmøtet i Doha.

– SOM EN VITS

– Den polske regjeringen har også blokkert prosessen i Doha ved å avstå fra å skjerpe reglene rundt utslippskvoter i Kyotoavtalens andre periode. Regjeringen ønsker også å bruke de utslippskvotene de har til overs fra Kyotoavtalens første runde, noe som gjør at Warszawa-regjeringens engasjement i Kyotoavtalen fremstår mer som en vits, fortsatte Kollmuss.

LAVERE PROFIL

Etter sammenbruddet i forhandlingene under toppmøtet i København i 2009 var det neste års arrangørland, Mexico, som fikk æren for at forhandlingene kom noenlunde tilbake på sporet. Natur & miljø intervjuet i 2010 Mexicos klimaambasador Luis Alfonso de Alba, som reiste rundt i verden og holdt møter med alle

aktuelle land, for å finne frem til en avtaletekst alle kunne godta. Qatar har ikke hatt noen lignende rolle i forkant av årets forhandlinger, og mange forventer at også Polen vil holde en lavere profil enn Mexico frem mot neste års toppmøte. Polen hadde forøvrig også klimatoppmøtet i 2008, et møte der et

polsk forslag om vedtak som ingen hadde sett tidligere ble kastet på bordet i forhandlingenes siste fase, og møtt med kollektiv hoderytting.

– LITT RART

– Jeg tror ikke vertskapslandet er så viktig. Qatar ønsket nok å få toppmøtet fordi de vil arrangere alt mulig av internasjonale møter etter at de ble tildelt fotball-VM i 2022, mens Polen nettopp har arrangert fotball-EM. Men det er jo litt rart at de største utslippslandene arrangerer klimatoppmøtene. Qatar har verdens høyeste utslipp per person, og har aldri tidligere satt seg noe mål om å redusere dem, sier Ola Skaalvik Elvevold, Naturvernforbundets representant i klimaforhandlingene.

Anja Kollmuss fra Carbon Market Watch er svært skeptisk til at Polen skal arrangere det neste klimatoppmøtet.
FOTO: IISD

– Jeg regner med at det å senke skuldra litt, mens man står der i flomvann opp til halsen, mens isbjørnene flyter forbi og avlingene brenner opp i bakgrunnen, er mye mer trendy enn å være en sånn der kjedelig festbrems som absolutt skal snakke om døden mens alle andre heller vil fortsette å drikke.

Skribent og kåsør Olav Brostrup Müller raljerer med politikere som ikke bryr seg om klimaendringer. (NRK)

– Først Qatar, så Polen? Hva er dette, FNs verdensturné om forurensning?
David Tong, newzealandsk advokat, kommenterer valg av sted for FNs klimaforhandlinger. (Twitter)

– Møter du en som kaller seg ekspert på klimaendringer, så møter du en løgner. Ingen har prøvd dette før, og vi er alle studenter.
Peter Ringstad, Changemaker. (Putsj)

– Det er nå slik at det alltid er en fordel å ha en minister.
Jenny Følling (Sp) kommenterer TV2s påstand om at olje- og energiminister Ola Borten Moe har endret traseen på kraftlinjen Ørskog-Fardal for å spare gårdene til lokale Sp-politikere. (TV2)

– Folk tenker ikke over at julegavene de får, både forurenses når de produseres og genererer mye boss. Å skulle få en ny, elektronisk dings hver jul og bursdag ser jeg ikke poenget i.
Julie Elkjær Stentsøe lager julegavene sine selv. (Bergens Tidende)

– Planen om en sterk reduksjon av antallet ulv i Norge (...) ødelegger inntrykket av Norge som en sofistikert, moderne nasjon, og skaper i stedet et inntrykk av at landet er ganske så middelaldersk.
Den britiske kommentarjournalisten og forfatteren George Monbiot kritiserer norsk ulveforvaltning. (NRK Aktuelt)

– Vi ønsker ikke å ha ulven i Norge.
Klar tale fra Senterpartiets Lars Peder Brekk. (NRK Aktuelt)

ENERGIKRISE

Tadsjikistan har mistet 70 prosent av skogen i fjellområdene på 20 år. Ved er den eneste energikilden for mange i fjelllandet. Dårlig isolerte bygg og ineffektive ovner gir større avskoging. Nå isoleres skolebygg med hjelp fra Naturvernforbundet.

Tekst og foto: HELGA LERKELUND
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Nisur, Tadsjikistan:

– Under sovjetperioden var det skog i området rundt landsbyen, men nå er alt sammen borte, sier Roziq Yaftaliev og peker.

Vi befinner oss i landsbyen Nisur, helt innerst inne i dalen Bartang i Pamir, eller på «verdens tak» som det også kalles. I en høyde på 2634 meter over havet er det et imponerende mektig syn som møter oss. Snøkleddede fjell på alle kanter som omfavner den lille landsbyen. Noen esler som gresser bedagelig og nyter siste rest av kveldssolen.

ENERGIMANGEL OG ISOLASJON

Samtidig er livet her inne i dalen langt fra noe å trakte etter. Landsbyen mangler både strøm og vann, og 85 prosent av befolkningen lever under fattigdomsgrensen. Her finnes ingen internasjonale hjelpeorganisasjoner, landsbyen ligger utenfor selv deres rekkevidde. Gjennom vinterhalvåret som varer fra midten av november til april er veien helt stengt og lokalbefolkningen er totalt isolert fra omverdenen. Med dårlig isolerte hus og lite effektive vedovner kan befolkningen vente seg en hard tid fremover, når temperaturen synker til minus 25. Så hvordan klarer man egentlig å overleve her ute?

HOGGER EPLETRÆR FOR Å FÅ VED

– Forrige vinter var ekstra lang og hard, forteller Roziq.

– Folk i landsbyen begynte til og med å hogge ned epletrærne sine i mangel på ved.

Han rister oppgitt på hodet. For hva kan man egentlig gjøre?

– Folk trenger mat og varme, sier han.

Situasjonen i Nisur er dessverre ikke unik for Tadsjikistan. Da Sovjetunionen kollapset for 20 år siden ble det slutt på subsidier til brensel og drivstoff. Mange tadsjikere er i dag helt avhengige av den veden de klarer å finne. Ifølge en rapport fra FNs utviklingsprogram (2011) har 70 prosent av skogarealet forsvunnet fra Tadsjikistans fjellområder siden 1991. Den alvorlige avskogingen gjør landet ekstra sårbart for naturkatastrofer som jordras, mangel på rent vann og erosjon av verdifull matjord. I et intervju til avisen EurasiaNet.org forteller seniorøkonom Ben Slay fra FNs utviklingsprogram at avskogingen kan ses som et direkte resultat av den langvarige energikrisen i landet.

ISOLERER SKOLER

Flere skoler er stengt gjennom store deler av vinterhalvåret som følge av mangel på oppvarming, og elevene må bruke undervisningstiden på å plukke ved. Akkurat det ønsker Little Earth, partnerorganisasjonen til Naturvernforbundet å gjøre noe med. Gjennom energisparingsprosjektet SPARE jobber Little Earth blant annet med å isolere skolebygg, installere energieffektive ovner og bygge drivhus på landsbygda for å bedre situasjonen for den fattige befolkningen. Ved å isolere vegger, tak, gulv og vinduer øker gjennomsnittstemperaturen i klasserommene med 6–9 grader. Ved å installere energieffektive ovner kan vedforbruket reduseres med opptil 40 prosent. Dette forbedrer skolehverdagen til elevene og betyr at skolene kan holde åpent i lengre perioder.

FULLT HUS

Tilbake i Nisur sitter elevene på rad og rekke i det nyisolerte skolebygget i landsbyen. Plakater om energi, miljø og klima dekorerer og pynter opp i klasserommet. Til tross for at det er søndag og skolefri

GIR AVSKOGING

Det er ikke mange trær igjen i området rundt landsbyen Nisur i Bartang-dalen i Tadsjikistan.

er klasserommet fullt når Little Earth arrangerer seminar. Gjennom SPARE har elevene blitt engasjerte i miljø og energispørsmål. To av elevene er nå med i skolens energipatrulje, som skal sørge for energisparing i skolen. Ved hjelp av midler fra Little Earth har det også blitt bygget et drivhus i en av nabolandsbyene for bedre å sikre tilgangen på mat gjennom vinterhalvåret. Drivhuset viste seg å være en så stor suksess at befolkningen ved hjelp av egne midler har satt i gang byggingen av enda et. Helt mørkt ser det med andre ord ikke ut til å være, til tross for mangel på energi.

Ungdommer fra Nisur lærer om energisparing i sitt nyisolerte klasserom.

MILJØGIFT RETT UT

Problemene med avrenning av miljøgifter fra brannøvingsfelt på flyplasser er større enn tidligere antatt. På 15 flyplasser renner giftstoffer rett ut i vernede naturområder. Og ved en flyplass ligger det fiskedammer som brukes til eksklusivt turistfiske.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Avinor følger nå opp miljøgiftskandalen ved norske flyplasser. I fjor kunne Natur & miljø fortelle at miljøgiften PFOS hadde blitt spylt rett ut i naturen ved flyplassenes brannøvingsfelt i 50 år. Nye målinger viser nå at stoffet renner ut i verneområder, elvedeltaer, myrer, våtmarksområder, drikkevann, beitemarker og fiskedammer.

RENNER TIL FISKEDAM

Rett ved Sogndal lufthavn Haukåsen ligger gården Jordi, som benyttes til turisme. Gården har blant annet fiskedammer, og ifølge Avinors rapport for flyplassen

Fakta

Perfluoroktylsulfonat (PFOS)

- Fluororganisk, overflateaktivt kjemisk fremstilt stoff.
- Første gang fremstilt av 3M i 1949
- Bruksområder: Brannskum, impregnering, voks og poleringskremer, rengjøringsmidler, metalloverflatebehandling, tepper, hydraulikkolje i luftfarten, halvledere.
- Giftig, brytes ikke ned i naturen, akkumulerer i næringskjeden. Transporteres med luft- og havstrømmer og spres over hele kloden.
- Forbudt i brannskum, tekstiler og impregneringsmidler i Norge i 2007. Strengt regulert i EU, men ikke forbudt. Relaterte, lovlige forbindelser, som for eksempel fluortelomerer, kan brytes ned til PFOS i naturen.

Se listen over flyplasser med avrenning til viktige naturområder på www.nogm.no.

drenerer det forurensede området rett til fiskedammene. Siden PFOS hopper seg opp i næringskjeden, er de foreslåtte grenseverdiene i vann med matfisk svært strenge. Der det i Tyskland er foreslått en

grenseverdi på 300 nanogram per liter i drikkevann, er den foreslåtte grensen for vann med matfisk på 0,65 nanogram per liter.

– Avinor har bedt meg om å få en laks, som de skal ta prøver av. Men de har ikke sagt noe om at det er målt høye verdier av gift rett ovenfor gården min, sier gård-eier Jomar Haukaas. Han driver med naturturisme, og har hatt flere prominente gjester i sine fiskedammer, blant dem Chelsea-eier Roman Abramovitsj og Kjersti Grini.

– Dette er bekymringsfullt. Jeg har aldri sett Avinors rapport med tallene. Men jeg håper det er trygt, for fisken er bare i disse dammene i en ganske kort periode. Jeg setter ut stor fisk, så den vokser ikke opp i dammene, forsikrer Haukaas.

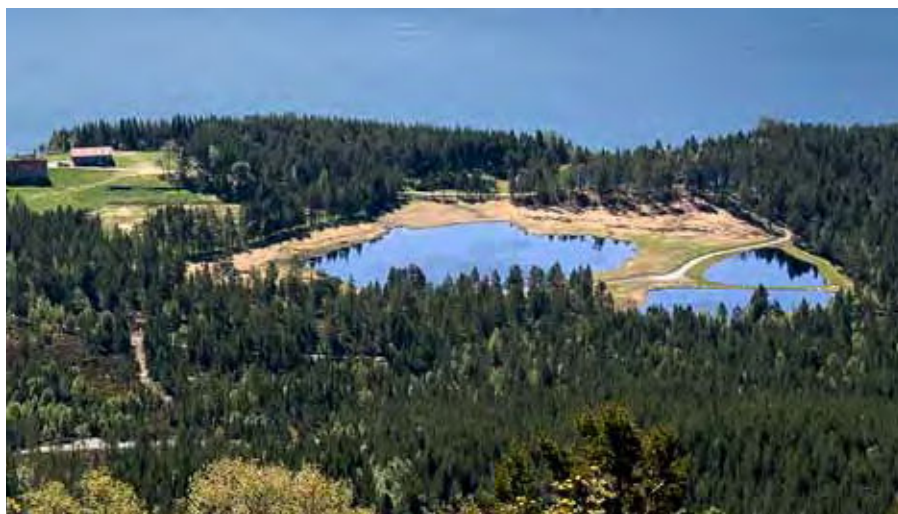
UNDERSØKER MER

Leder Jarl Øvstedal for Avinors miljøprosjekt bekrefter at de har vært i kontakt med Haukaas, og bedt om fisk til prøvetaking.

– Sogndal er en av lufthavnene der vi vil undersøke nærmere, og ta flere prøver. Disse fiskene har kort oppholdstid her, og uansett vil forurensningen være kraftig fortynnet idet den når disse dammene. Samtidig er det usikkerhet om hvordan disse stoffene faktisk tas opp i næringskjeden. Men vi vil gjøre flere undersøkelser her, sier Øvstedal.

FØLGER OPP

Avinor har fulgt opp fjorårets avsløring med å lage detaljerte rapporter for giftsituasjonen ved alle sine lufthavner. Prøver av jord og vann er analysert, men det er usikkert om de har klart å finne de aller mest forurensede lokalitetene. Likevel bekrefter rapportene alvorlig forurensning av jord ved alle undersøkte flyplasser. På 36 av flyplassene renner det PFOS ut i naturområder, og ved 15 av disse dreier det seg om vernet natur, ifølge en gjennomgang Naturvernforbundet har utført. På fire av flyplassene er det avrenning til Ramsar-områder, våre viktigste fugleområder som er vernet etter den internasjonale Ramsar-konvensjonen. I hele 2012 har Avinor jobbet videre med grundigere undersøkelser

Disse fiskedammene ved gården Jordi på Haukåsen i Sogndal ligger rett nedstrøms for flyplassen. Eieren av dammene ble ikke varslet om mulig forurensning av Avinor.

FOTO: SOGNAFOTO.NO

I VERNET NATUR

Miljøgifter fra flyplassenes brannøvningsfelter renner rett ut i sårbare naturområder. Her fra Alta lufthavn.
FOTO: ALTA HAVN

av utlekking og forurenset dyreliv som skal bli presentert ved årsskiftet.

– EKSTREME MENGDER

– Enkelte steder kan det være ekstreme mengder med PFOS. Noen målte maksimalverdier er hinsides det vi tidligere har sett. Normverdien for å erklære et område som forurenset med PFOS er på 100 mikrogram PFOS per kilo jord. Ved Berlevåg lufthavn er det målt 31 000 mikrogram per kilo jord. Det er godt gjort å få så høye konsentrasjoner ved bruk av brannskum som bare inneholder et par prosent PFOS, forteller Per-Erik Schulze, miljøgiftansvarlig i Naturvernforbundet.

BRYTES IKKE NED

PFOS er giftig, og brytes ikke ned i naturen. Det betyr at hvis stoffet engang har sluppet ut, vil det fortsette å være i sedimenter og organismer i all fremtid. Stoffet finnes igjen i dyr og mennesker i hele verden, og kan skade folk og dyrs evne til å få barn, samt er kreftfremkallende. Tidligere har Naturvernforbundet krevd at all bruk må stanses, og at alle steder som er forurenset med PFOS må sikres. Det er dette arbeidet Avinor nå er i gang med.

– Det viktigste er nå å stoppe utlekkingen av PFOS. I andre land har man ofte forseglet områdene, samt rensset grunnvannet med kullfilter. Dette er en langvarig prosess

som tar mange år, men det må gjøres for å hindre ytterligere utslipp, sier Schulze.

LITE IGJEN LOKALT

Øvstedal forteller at det meste av PFOS-utslippene har gått i havet.

– Av det samlede utslippet er det lite igjen lokalt ved lufthavnene. Vi vil nå klassifisere lufthavnene i tre kategorier, for å prioritere hvor vi skal gjøre tiltak. Vi vil også se på de direkte utslippene fra grunnen ved brannøvningsfeltene og konsekvensen for biologisk liv. Resultatene fra våre risikovurderinger vil bli sendt til Klima- og forurensningsdirektoratet, og vil være tilgjengelige, sier Øvstedal.

Gi et medlemskap i gave!

Støtt kampen for natur og klima ved å gi et medlemskap i Naturvernforbundet.

Du betaler for første året. Mottaker av medlemskapet får en velkomstpakke med blader fra oss, og kan så velge å fortsette som medlem etter et år (ingen binding).

Bestill på www.naturvernforbundet.no/gavemedlemskap

Les mer på www.naturvernforbundet.no/gavemedlemskap eller du kan kontakte oss på telefon 23 10 96 33

Bane til jobb? Fjern parkering

■ Det viktigste grepet for å få folk til å reise kollektivt til jobb, er å innføre parkeringsrestriksjoner. Det sier konstituert direktør Ivar Gubberud i Bybanen AS i Bergen til Bergens Tidende.

– Er det parkeringsplasser så vil folk velge privatbilen, men biltrafikk er ikke lenger et alternativ når det

ikke finnes parkering dit du skal, sier Gubberud. De siste årene har mange parkeringsplasser på gateplan i Bergen blitt fjernet, og antall kollektivreiser har økt med over 20 prosent. I tillegg til parkeringsgrepene skyldes dette Bybanen samt et mer forståelig bussnett.

Bybanen, her fra åpningsdagen 22. juni 2010.
FOTO: TORE ALVHEIM/FLICKR.COM

Kamp for Øystesevassdraget

■ – Dette er et av de siste urørte vassdragene vi har igjen, og bør bli tatt vare på. Kraft har vi nok av, sier Klaus Rasmussen i Vernelaget for vassdrag i Kvam til Bergens Tidende. BKK ønsker å bygge en overføringstunnel fra Vossadalvatnet i Kvam til Svartavatnet i Samnanger, noe som vil redusere vannføringen i Øystesevassdraget betydelig.

Ørdalsfossen i Øystesevassdraget er et majestetisk skue i dag. Men her kan vannføringen bli drastisk redusert.

Slottsplassen full av gift

■ Dekket på Slottsplassen i Oslo er fullt av tjærestoffer og forurenset alunskifer. Det viser en rapport fra Multiconsult, utarbeidet på oppdrag fra Statsbygg og Det kongelige hoff, skriver Teknisk Ukeblad. Professor Rolf Tore Ottesen ved Norges Geologiske Undersøkelse betegner det som kraftig forurensning, og anbefaler å fjerne massene.

Klimaendringene kan ta kaffen

■ En ny studie viser at klimaendringene kan true det du aller minst vil miste: kaffekoppen din, skriver nettmagasinet Grist. Arabica-kaffebønnen, som står for over 70 prosent av verdens kaffeproduksjon og er nærmest enerådende i Norge, stammer nemlig fra bare en håndfull planter hentet fra Etiopia på 16- og 1700-tallet. Det

gir planten en veldig smalt sett gener, og gjør den mindre tilpasningsdyktig, ifølge en studie gjort av London's Royal Botanic Gardens. Heldigvis finnes det et mer hardført alternativ: kaffebønnen med det nå så passende navnet Robusta. Den er bitrere, og blandes ofte i de billigste kaffemerkene her til lands. Men i Frankrike er den allerede den foretrukne kaffebønnen.

Standard frokostvare nå. Luksusvare i fremtiden?

FOTO: EPSOS.DE/FLICKR.COM

Polsmelting gir ekstremkulde

■ Smeltingen av polarisen er en viktig årsak til de uforutsigbare kuldebølgene vi har sett i Europa de seneste årene. Det melder Norsk Polarinstitutt (NP).

– En kraftig vind har «alltid» holdt den kalde luften i Polhavet i ro. Sist vinter opplevde vi at jetstrømmen ble brutt, og store mengder iskald luft bredte seg nedover Europa, sier direktør Jan-Gunnar Winther ved NP til Aftenposten.

VI LEGGER TIL RETTE FOR DE SOM KOMMER ETTER!

DET FINNES IKKE AVFALL - KUN RESSURSER | WWW.HRS.NO

Å SLÅSS MOT VINDMØLLER

I løpet av få år skal hundrevis av vindmøller bygges i Norge for å gi Norden og Europa mer grønn strøm. Sakene behandles i rekordfart og uten at det er undersøkt hvordan store vindmølleparker påvirker naturen. Mange steder kjemper Naturvernforbundet imot.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Vi kan legge ned industri og ikke bry oss om resten av verden. Norge kan få lave klimagassutslipp og bevare mye natur. Men hvilken rolle vil vi ha i verden? spør avdelingsleder Jan Bråten i Statnett.

KLIMA ELLER NATUR?

Det er lørdag formiddag. Bråten står ved talerstolen i Miljøhuset i Oslo og vet at han provoserer. Landsstyret i Naturvernforbundet er samlet for å høre hvordan norske kyst- og fjellområder skal kles med kraftlinjer og vindmølleparker. Fornybar energi skal danne grunnlag for et samfunn med lave klimautslipp. Norge kan være med å forsyne Europa med ren strøm, slik at forurensende kullkraftverk og atomkraft kan stenges. Men saken har også en annen side. Utbyggingen har en pris. Svært mange anlegg vil bli lagt i sårbare og urørte områder. Det kjemper mange i Naturvernforbundet for å hindre.

– IKKE SI NEI TIL ALT

Skal vi tro Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) er det lite naturvernere kan gjøre for å hindre at slik utbygging skjer.

– Vi har fått et oppdrag av Stortinget. Vi skal få frem mange prosjekter, og man kan ikke bygge vindkraft uten å berøre urørt natur, sier Rune Flatby i NVE.

Flatby er direktør i avdelingen for konsesjoner. Han kjenner mange av de som er til stede gjennom høringsuttalelser, debatter og utspill mot ulike vindkraftprosjekter. Det har gitt ham et inntrykk av

at Naturvernforbundet stort sett er mot vindkraft.

– Det er vanskelig å høre på dere hvis dere bare sier nei til alle prosjekter, sier Flatby.

Han mener at Naturvernforbundet i større grad må peke på hvilke utbygginger som kan godtas.

FRUSTRERT OVER NVE

Men Naturvernforbundet er for utbygging av vindkraft. Forbundet ønsker en plan som viser hvor vindkraft kan bygges uten for store naturinngrep. Det finnes ikke. Utbyggingen skjer ofte der vindkraftselskap eller grunneier foreslår det, mange steder i verdifull og sårbar natur. Trine Strømme fra Naturvernforbundet i Østfold er frustrert over NVEs saksbehandling. Hun har sett flere saker hvor det anbefales ikke å bygge ut av hensyn til viktige naturverdier. Likevel gir NVE konsesjon.

– Er det slik at NVE kan overkjøre disse anbefalingene, spør Strømme.

– Ja, slik er det. Vi gjør våre vurderinger ut fra de forutsetningene vi har, svarer Flatby.

FLERE HUNDRE VINDMØLLER

En av forutsetningene er å jobbe raskt. Svært raskt. I NVE går saksbehandlingen på høygir om dagen. Stortinget har vedtatt at det skal bygges ut 13 terawattimer (TWh) fornybar energi innen 2020. Vindkraft vil stå for cirka 6,6 TWh, resten skal komme gjennom vannkraft. Skal man rekke å få vindkraften i drift innen 2020, må NVE være ferdig med sin saksbehandling innen 2017. Akkurat nå ligger cirka

100 saker til behandling, og det kommer stadig nye søknader. 65 kraftverk har allerede fått konsesjon.

Også i Statnett går det ei kule varmt om dagen. De neste ti årene planlegger Statnett å investere 50-70 milliarder kroner i strømmettet. Det er også inngått intensjonsavtaler om kabler til Tyskland i 2018 og Storbritannia i 2020. De skal bringe grønn strøm fra Norge til Europa.

– Hvis vi skal nå frem til et bærekraftig energisystem, er det ikke mulig å komme utenom fornybar energi. Det vi produserer i Norge kan erstatte fossil energi andre steder, sier Jan Bråten i Statnett.

– IKKE MOT VINDKRAFT

Erling Solvang er leder i Naturvernforbundets fylkeslag i Nordland, hvor det er

mange vindkraftanlegg til behandling hos NVE.

– Vi har ikke sagt nei til alt, og vi er ikke mot vindkraft. Men når det kommer store mengder saker som er spinkelt utredet er det grunn til å si fra. Det er ille at de har sånt hastverk at de ikke tar seg tid til å hente inn kunnskap om konsekvensene av utbyggingene, sier Solvang til Natur & miljø etter møtet.

VET LITE OM KONSEKVENSENE

Reidar Dahl fra Direktoratet for naturforvaltning deler den bekymringen. Han kan fortelle forsamlingen at man vet svært lite om hvilken skade vindkraften kan føre til. Særlig mangler kunnskap om følgene av store vindmølleparker med opptil hundre vindmøller.

– Det kommer tusenvis av fugler fra Nordsjøen og rett inn i masse planlagte vindkraftområder. Vi har nesten ikke kunnskap om hva som vil skje. I tillegg mangler det en overordnet styring i vindkraftutbyggingen. Nå popper det opp med søknader, og det er opp til tiltakshaver hvor det søkes om å bygge. Jeg synes det er veldig uheldig at det foregår på denne måten, sier Dahl.

– MÅ SE PÅ SAMLET EFFEKT

Øystein Solevåg i Naturvernforbundet i Møre og Romsdal har en klar melding i NVE.

– Jo, det er viktig at vi som miljøbevegelse prioriterer, men det er jammen viktig at NVE bryr seg om hva alle vindmølleparkene vil gjøre med naturen. Kli-

Vindmøller kan levere fornybar energi som gjør det mulig å kutte utslipp av klimagasser, men til hvilken pris? Naturvernforbundet tar debatten.

FOTO: STATKRAFT

maendringene er den største trusselen mot naturmangfoldet. Vi vet at vi trenger mer fornybar energi, men vi vet ikke hvilken pris det har for naturmangfoldet. Det burde vært laget en overordnet plan, og vi trenger mer kunnskap om konsekvensene. Her har NVE et ansvar, sier Solevåg til Natur & miljø etter møtet. Så legger han til:

– Men energieffektivisering er den store klimaløsningen. Å spare strøm er enda viktigere enn å bygge ut fornybar energi.

– KLIMAKAMPEN

Et innlegg i Grevlingen, medlemsbladet for Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA), har skapt debatt om hvilken linje forbundet bør ta videre. Klimakampen forvirrer, mener daglig leder Gjermund Andersen i NOA.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

«Også i vår organisasjon har kampen om klimaet festet seg, særlig i sentrale organer. Troen på at klimakampen er den største utfordringen for å ivareta miljøet. Men er den det?» spør Gjermund Andersen i siste utgave av Grevlingen. Han mener at å fokusere på klimautfordringene forvirrer Naturvernforbundets profil.

«Så lenge vi rir to hester er det liten grunn til å tro at vi skal vokse noe utover dagens størrelse – vi forblir en lite troverdig aktør, sjanglende mellom miljøfikserte stiftelser og rollen som folkelig kamporgan for norsk natur», skriver Andersen.

– AREALBRUK STØRSTE TRUSSEL

Han er skeptisk til at økt produksjon av fornybar energi vil minske miljøproblemene. Ifølge Andersen vil en slik politikk føre til nedbygging av norsk natur, uten at man får redusert klimagassutslippene. Og selv om han ikke er motstander av å redusere disse utslippene, er det ikke det som haster mest.

«Det er ikke klimautslippene som er den akutte trusselen mot mangfoldet på kloden, og enda mindre her til lands. Det er arealbruken. Nedbyggingen av natur. Ødeleggelse og fragmentering av levesteder», skriver Andersen.

– REAKSJONÆR MILJØTENKING

Innlegget har skapt debatt, både internt i organisasjonen og på det sosiale mediet Facebook. Unni Berge, medlem i Natur-

FOTO: TOR B. CHRISTENSEN

– Naturvernforbundet bør ikke støtte tiltak som ødelegger natur i klimaets navn, sier Gjermund Andersen, c

vernforbundet, tidligere nestleder i Zero og nåværende politisk rådgiver for utviklingsministeren, startet debatten med å kare innlegget til «rekord i reaksjonær miljøtenking».

– Sjølv om eg har kommentert dette på Facebook er eg ikkje klar for vidare de-

batt i medlemsbladet, skriver Berge i en e-post til Natur & miljø.

– BASTANT OM KOMPLEKSE SPØRSMÅL

Flere ansatte og tillitsvalgte i Naturvernforbundet meldte seg på debatten.

FORVIRRER

FOTO: NATURVERNFORBUNDET

– Det er veldig fint at Andersen inviterer til debatt, men jeg skulle ønske at det ble gjort på en mindre konfronterende måte, sier sentralstyremedlem Sunniva Holmås Eidsvoll.

uttalelser enn det stiller spørsmål, selv om problemstillingene er svært komplekse. Jeg tror ikke vi får en god debatt i organisasjonen hvis man skal legge seg i skyttergravene med en gang, skriver Eidsvoll i en e-post til Natur & miljø. Hun fortsetter:

– Spesielt er jeg kritisk til hvordan motsetningen mellom sentrale organer og organisasjonen lokalt trekkes frem. Jeg kjenner meg overhodet ikke igjen i beskrivelsen av at kampen om klimaet spesielt har festet seg sentralt i organisasjonen, mens medlemmene har en annen oppfatning. Vi har etter min mening klare, tydelige og gode vedtak i prinsipprogram og landsmøteuttalelser på hva vi mener om klima, fornybar energi og naturmangfold, sier Eidsvoll.

Hun gleder seg til å fortsette debatten, men håper den kan bli mer åpen og konstruktiv enn innlegget i Grevlingen legger opp til.

– KUNSTIG KONFLIKT

Daglig leder Nils Tore Skogland i Naturvernforbundet Hordaland mener det blir kunstig å trekke en konfliktlinje mellom

naturvern og klimaarbeid, slik Andersen gjør i Grevlingen.

– Krangler naturvernere med hverandre, blir det enda vanskeligere å endre dagens natur- og klimaskadelige energipolitikk. Mer tilgjengelig fornybar energi i Norge vil drive prisene ned, og gjøre det enda billigere å sløse med energi. I dag er det kun 10 TWh som kan eksporteres til utlandet. Det hadde vært langt mer miljøvennlig om landene i Europa selv sparer energi og tilrettelegger for solvarme og solstrøm fra egne tak.

Natur-, miljø- og klimaproblemer er bare ulike symptom på et ikke-bærekraftig samfunn. Å tro at vi kan redde klima ved å ødelegge naturen, blir å erstatte et problem med flere nye, mener Skogland.

– Vi kan ikke akseptere at de realistiske miljøpolitiske valgene bare står mellom pest og kolera. Det handler ikke om å måtte velge mellom naturskadelig vann og vindkraft, klimafiendtlig gasskraftverk og kullkraftverk eller radioaktiv atomkraft. Naturvernforbundets rolle er å jobbe frem et økologisk samfunn med et bærekraftig energisystem. Der må energi-behovet reduseres gjennom riktig materialbruk, teknologi, riktig plassering og god planlegging, sier Skogland.

– Klimaproblemer og naturødeleggelser er ikke to hester. De er begge symptomer på dårlig forvaltning av naturen. Vi må ikke tro at vi redder klimaet med å ødelegge naturen, sier Skogland.

Naturvernforbundet advarte mot drivhuseffekten allerede i 1974, og anbefalte storstilt satsing på energisparing.

– Vi har historisk vært mer opptatt av fakta, planarbeid og systemløsninger enn skiftende industrielle eller politiske svinginger. Nå må vi også bli flere medlemmer som bidrar til å skape et demokratisk samfunn i balanse med naturen, avslutter Skogland.

– MÅ IKKE ØDELEGGE NATUR I KLIMAETS NAVN

Andersen synes debattråden på Facebook inneholder kun karakteristikker og in-

Sentralstyremedlem Sunniva Holmås Eidsvoll er blant disse.

– Det er veldig fint at NOA forsøker å invitere til debatt om aktuelle tema i sitt medlemsblad, men jeg skulle ønske at det ble gjort på en mindre konfronterende måte. Innlegget kommer med langt flere bastante

Vil du lese den opprinnelige artikkelen i Grevlingen? Se www.noa.no

gen argumenter. Derfor ønsker han ikke å kommentere den debatten ytterligere.

– Jeg er imidlertid opptatt av hva som er Naturvernforbundets identitet, og hvordan vi skal ivareta frivilligheten og det lokale engasjementet. Det er Naturvernforbundets styrke. Det er veldig bra at noen

ønsker å arbeide med å redusere utslipp av klimagasser og bekjempe global oppvarming. Klimaendringene er også en trussel mot naturen. Men Naturvernforbundet bør ikke støtte tiltak som ødelegger natur i klimaets navn. Det er fryktelig mange tiltak som både reduserer klimaeffekter og gag-

ner natur, og det er disse tiltakene vi må prioritere. Da må vi si nei til utbygging av ny kraft. Den mest miljøvennlige energien er den som ikke brukes, sier Andersen.

Han tror Naturvernforbundet kan få mange nye medlemmer ved å bli enda tydeligere på å ta vare på norsk natur.

– DE TO VIKTIGSTE UTFORDRINGENE

– Klima og tap av natur er de to viktigste miljøutfordringene. Løsningen må gå hånd i hånd, sier leder Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Naturvernforbundets store fordel og legitimitet er at vi er en demokratisk organisasjon. Landsmøtet vedtar hva vi skal mene og gjøre. Vern av naturen og kamp mot klimatrusselen er trukket fram som de to viktigste sakene vi skal jobbe med. Når jeg besøker lokallag rundt i landet er mange sterkt bekymret for den globale oppvarmingen. På Vestlandet har våre tillitsvalgte engasjert seg i kampen mot en ferjefri stamvei fra Trondheim til Kristiansand. De jobber for redusert transportbehov og mindre veiutbygging. Arbeidet gir reduserte utslipp og sparer masse natur for nye inngrep. I Trøndelag og flere andre steder jobbes det for bedre tog i stedet for vei. Mange jobber for energieffektivisering, Naturvernforbundets viktigste svar på klimatrusselen. Engasjementet for å stanse klimaendringene er stort, sier Haltbrekken.

GIR NYE ARGUMENTER

Han mener sågar at klimakampen gir oss nye argumenter i arbeidet med å ta vare på naturen.

– I 2007 fikk vi sammen med Regnskogfondet på plass 3 milliarder kroner årlig til bevaring av regnskog. 15-20 prosent av de globale utslippene skyldes hogst av regnskog. Men ikke bare det, i regnskogen finner vi det rikeste liv på jorda. Klimakampen i regnskogen gjør at vi tar vare på naturrikdommen, sier Haltbrekken, og forteller at skogkampen også skjer i Norge.

Arbeidet for vern av regnskog gavner arts mangfoldet og bremser klimaendringer samtidig.

FOTO: NILS HERMANN RANUM, REGNSKOGFONDET

– I år foreslo vi sammen med Natur og Ungdom et klimafond for vern av norske skoger. Gammel skog lagrer store mengder karbon. Massiv hogst vil frigjøre dette og skade klimaet. Det vil også gjøre stor skade på naturen. Vern gir godt naturvern og er et effektivt virkemiddel i klimakampen, sier Haltbrekken, og fortsetter:

– Klimatrusselen øker behovet for å ta vare på naturen. Selv om inngrep i naturen i dag er den største trusselen mot mangfoldet, vil klimaendringene bli en kjempetrussel mot norsk natur om vi ikke klarer å forhindre den. 20-30 prosent av de kjente artene vil forsvinne ved bare to graders økning. Vi er på full fart mot en

enda høyere økning. Norsk natur blir skadelidende.

– LA OLJEN LIGGE

– Norge har et stort ansvar i å kutte egne utslipp av klimagasser. Vi slipper ut mye mer enn verden kan tillate seg om vi skal lykkes i klimakampen. Få andre næringer utgjør en så stor trussel mot livet i sjøen og klimaet som oljeindustrien. Hvis de slipper til i områdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja, eller nærmere land langs Helgelandskysten og kysten av Finnmark, vil det utgjøre en svær trussel mot noen av de største fiskebestandene i verden, mot korallrev og mot klimaet. Vårt krav om å la tre firedeler av den fossile energien i verden bli liggende under bakken er godt naturvern og godt for klimaet.

– MÅ IKKE SNEVRE INN ARBEIDSFELTET

– Jeg tror Naturvernforbundet har mulighet til å bli langt større enn i dag. Men vi blir det ikke ved å se bort fra en eller flere av de store utfordringene som truer. I Sverige og Danmark prioriterer våre søsterorganisasjoner i stor grad som vi gjør. De fører en aktiv klimakamp og kamp for å ta vare på sin natur. De er over 150 000 medlemmer, sier Haltbrekken.

– Landsmøtet har sagt at vi trenger noe mer fornybar energi for å fase ut fossil, men vi stiller samtidig svært strenge krav til hvor det kan bygges og ikke. Et samlet landsmøte har sagt at vi ikke skal tillate utbygginger i urørt natur eller andre viktige naturområder. Inngrepene må samles til områder som allerede er preget av nedbygging. Det pågår nå også en debatt om energipolitikken i landsstyret som blir tatt videre til landsmøtet neste høst. Denne debatten ser jeg fram til. Også her er det Naturvernforbundet som må klare å se helheten, sier Haltbrekken.

NESTEN UTRYDDDET – INNTAR VEST-EUROPA

**TRUEDE
ARTER**

For 200 år siden var det havørner over hele Vest-Europa, men en effektiv utrydningspolitikk etterlot bare en liten restbestand. Nå er havørnen tilbake for fullt i Norge, og norske fugler sendes til land der arten har vært utdødd i mer enn hundre år.

HISTORISK TOPP FOR HAVØRNEN

Aldri har det vært mer havørn i Norge enn nå. Over førti år med fredning har brakt havørner tilbake til alle de tradisjonelle områdene. Bare en massiv vindmølleutbygging langs norskekysten ser nå ut til å true Nord-Europas største rovfugl.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Havørnen svever rolig på lange kraftige vinger, høyt over land og hav, på jakt etter mat. Er du heldig får du se den når den stuper med utspilte klør og snapper fisk opp av havet, like enkelt og liketil som barna dine fisker godteri ut av godteskåla på lørdagskvelden.

Dette er historien om ørnen vi ikke greide å utrydde, historien om en fugl som har forlatt rødlisten, gjenerobret Norge og er i ferd med å vinne tilbake tapte områder på de britiske øyer.

– Bestanden av havørn i Norge er på et høyere nivå enn vi har hatt i historisk tid. Disse fuglene har alltid blitt jaktet på. Fra det tidspunktet folk fikk skytevåpen begynte de å skyte ørner. Men i 1968 ble havørnen fredet. Det er flere hundre år siden havørnen har fått være i fred, slik som nå, forteller Torgeir Nygård, seniorforsker i Norsk institutt for naturforskning.

LOV OM UTRYDDELSE AF ROVDYR

Slik har det ikke alltid vært. I 1845 ble *Lov om Udryddelse af Rovdyr og Fredning af andet Vildt* innført. Målet var å utrydde rovdyr og rovfugler helt, og staten betalte skuddpremier for å oppnå det. De ble sett på som skadegjørere som skulle ut av norsk natur, og de ble bekjempet med våpen,

Havørnen har hatt stor suksess de siste årene. I 1999 ble den tatt ut av rødlisten, og det er lite som tyder på at den vil havne der igjen med det første.

FOTO: JOHN STENERSEN

Truede arter: Havørn

Agder. Fuglene sees stadig oftere i Oppland og Hedmark, og i 2008 ble det også registrert en vellykket hekking på en øy utenfor Drøbak i Oslofjorden. I årene som kommer kan de stolte rovfuglene bli et vanlig skue også i Oslofjorden og på Telemarkskysten.

VINDMØLLERPARKER TRUER

Alt ser såre vel ut for Nord-Europas største rovfugl, men de siste årene har en ny trussel dukket opp. I løpet av de kommende årene vil det bli bygd store vindmølleparker langs hele kysten. Hundrevis av vindmøller vil bli plassert i områder med havørn. På øya Smøla i Møre og Romsdal ligger en av Europas største vindmølleparker. 68 vindmøller er plassert i et område med mye havørn. Kort tid etter åpningen i 2005 gikk Norsk Ornitologisk Forening ut og kalte prosjektet en katastrofe for havørnen. Nygård kan fortelle at vindmøllene årlig dreper flere fugler.

– Vi har hatt en inngående studie på Smøla, hvor vi ser at det går med ganske mange havørner i vindmøllene, sier Nygård.

Studien viser at vindmøller i snitt dreper 0,1 havørn per år. På Smøla blir det 6-7 havørner i året. Siden undersøkelsene startet i 2006 har 49 havørner blitt drept av vindmøller.

– ET SLUK I LANDSKAPET

– De flyr inn i vingene på vindmøllene og blir slått ned. De ser ikke på vindmøllene som noen trussel, og på avstand ser det ikke ut som vingene beveger seg særlig fort heller. Men faktum er at vingespissen beveger seg i 250 kilometer i timen på høyeste gir. Det går så fort at fuglene ikke ser den før det er for sent, forteller Nygård.

Tidligere var det en økning i antall havørner på Smøla. Etter at vindmølleparken åpnet har bestanden stabilisert seg.

– Smøla får påfyll av fugler som kommer utenfra. Den fungerer som et sluk i terrenget. Foreløpig har vi ikke sett noen nedgang. Hva vil skje hvis kysten blir fylt opp av vindmøller? Planene om vindkraftutbygging er nok den største trusselen mot havørn som vi ser i dag, sier Nygård.

SKOTTLAND OG IRLAND

Mer enn femti prosent av havørnene i Europa befinner seg i Norge, og vi har mellom 25 og 50 prosent av den globale bestanden. Nå bidrar norske havørner til at bestanden vinner tilbake gamle tilholdssteder i andre land.

– Havørnen ble utryddet på de britiske øyer på begynnelsen av 1900-tallet. Fra 1980-tallet og frem til i dag har vi eksportert 200 unger til Skottland, hvor de har etablert seg. I 2007 begynte vi å sende unger til Irland, som nå har fått 100 unger fra Norge. Vi regner med at det allerede til neste år vil bli vellykkede hekkforsøk der, sier Nygård.

gift og feller. I 1845 fikk du 40 skilling for hver ørn du leverte inn. Først på 1960-tallet, over hundre år etter, ble det slutt på ordningen. Fra 1846 og frem til 1968 ble det drept 114 000 ørner. Det blir nesten tusen fugler i snitt hvert år årlig, med 1851 som toppår, da hele 4620 ørner ble drept. Hvor mange av dem som var havørner, sier ikke statistikken noe om, men det må ha vært et betydelig antall, for da havørnen endelig ble fredet var bestanden på et historisk bunnivå.

EROBRER NYE OMRÅDER

– Havørnen har vært i vekst siden fredningen i 1968. Havørn får i snitt bare én unge annethvert år, så bestanden vokser ikke fort. Nå har den gjenrobret mange av sine tapte områder og til og med erobret noen nye, forteller Torgeir Nygård, seniorforsker i Norsk institutt for naturforskning.

Det er nå mellom 4000 og 6000 havørner i Norge. Den hekker langs hele kysten fra Finnmark til Vest-

Fakta

Havørn
Haliaeetus albicilla

Hører til haukefamilien

Status i Norge: livskraftig

Status globalt: livskraftig

Bestand i Norge: 4000-6000 individer

Trusler: Vindmøller, ulovlig jakt, eggsanking

Lengde: 77-95 centimeter

Vekt: 3,3-8 kilo

Føde: Fisk, sjøfugl, åtsler

Kilde: Norsk rødliste, Dyr i Norges natur, Bertmark Norge, Wikipedia

FOTOKONKURRANSEN - TEMA: VANN

Redaksjonen har fått en stor dose fuktige bilder til fotokonkurransen denne gangen. Mye vann, mye dråpe, et bilde som beviser at det ikke må være så stor mengde vann for at motivet skal bli godt synlig.

Vinner: Liv Gundersen fra Eidsvoll har fanget denne dråpen på en meget stilig måte. Dette er vår vinner, tross at dette kanskje er det bildet vi fikk som inneholdt minst mengde vann...

**Bli med i foto-
konkurransen!**

Neste tema:
Vintereventyr

Alle premierte får et gavekort fra Naturvernforbundets butikk på 200 kroner. Vinneren får i tillegg et bokgavekort på 500 kroner.

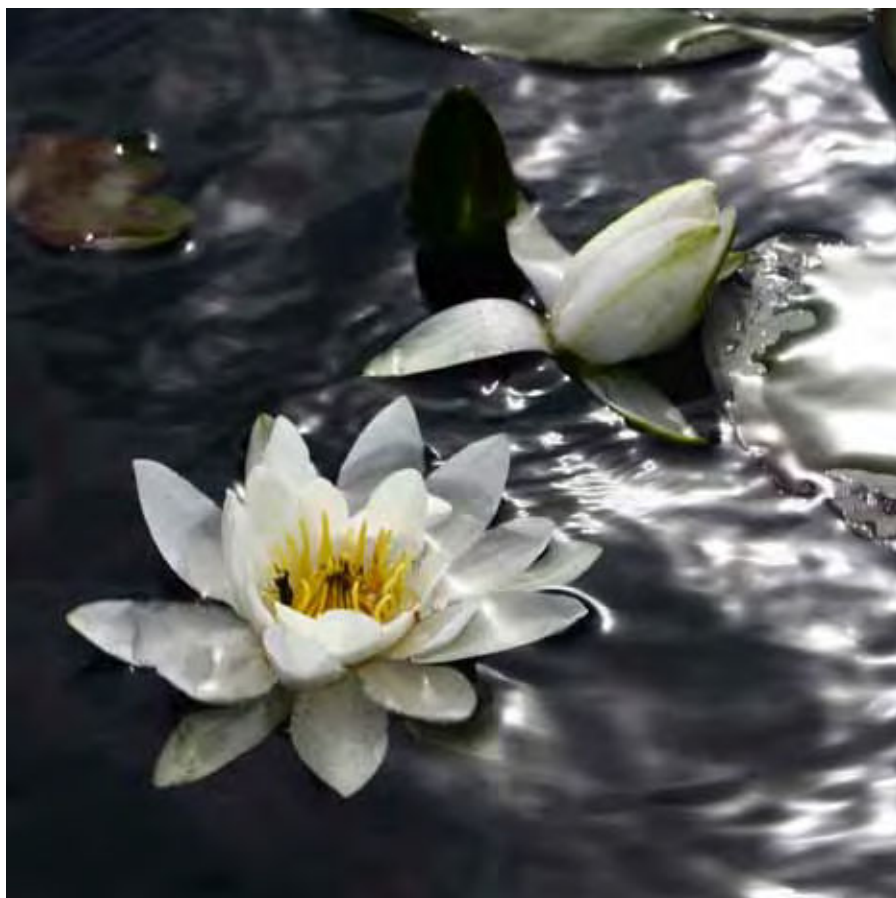
vann i bevegelse, mange stilige motiver. Vi falt for speilingseffekten i Liv Gundersens
i tøft. Til alle som har deltatt: God jul, og lykke til neste gang!

Premiert: Kjell S. Stålevik fra Vågå har vært på tur med kamera igjen, og det fører nær sagt alltid til gode bilder. Her fra Suldal.

Slik kan du delta:

- Send maksimum tre bilder i jpg-format til redaksjonen@naturvern.no.
- Hvis størrelsen på den samlede e-posten overstiger 10 Mb, kan det hende den ikke kommer frem. Del gjerne opp forsendelsen i flere e-poster.
- Skriv «fotokonkurranse» i emnefeltet.
- Skriv gjerne et par ord om hvor bildet/bildene er tatt, sammen med navn og adresse.
- Bildet/bildene må være hos oss innen 27. januar 2013.
- Av praktiske årsaker tar vi kun imot digitale bilder, sendt på e-post.
- NNV forbeholder seg retten til å bruke innsendte bilder til Naturkalenderen 2014.

Premiert: Erik Jacobsen fra Sylling har fotografert denne nøkkerosen på skogtjernet Løken i Lier.

REDDDET NATURVERNFORBUNDET

Uten utrettelig innsats fra pensjonistene Kåre Olerud og Per Valset kunne vesentlige deler av Naturvernforbundets historie vært tapt for alltid.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Det er en god følelse å ha gjort det, men det er bra vi ikke visste hva vi gikk til. Og gudskjelov visste vi ikke hvor lang tid det ville ta!

TRE OG ET HALVT ÅR I KJELLEREN

Natur & miljø møter Kåre Olerud og Per Valset noen måneder etter at de sendte et tog med traller stappfulle med historisk materiale til Riksarkivet. Boks på boks, sortert og merket etter Riksarkivets krav, med utallige dokumenter fra snart hundre års kamp for vassdrag, naturområder, arter og bærekraftige samfunn. Flere dager i uken, gjennom tre og et halvt år, møttes de to på Miljøhuset i Oslo. Og mens de ansatte gikk oppover i etasjene, tok Kåre og Per veien ned i kjelleren til arkivet, hvor time etter time ble brukt til å pusle sammen biter av historie.

– EN ÆRE!

– Å få være med å redde Naturvernforbundets historie har vært en ære! sier Olerud.

Han ble pensjonert i 2008, etter fjorten år i stillingen som informasjonssjef. Noen rolig pensjonisttilværelse ble det imidlertid ikke. Han visste at det hastet med å få dokumentene trygt plassert i Riksarkivets dype kjellere, og han visste at jobben var stor.

– Da jeg var ansatt i Naturvernforbundet var jeg med og passet på at viktige dokumenter ikke ble kastet. Spesielt når det ble ryddet eller vi skulle flytte til nye lokaler var faren stor. Det har lenge ligget på meg at dette materialet måtte sikres for ettertiden, forteller Olerud.

I mai i år sørget Per valset (bildet) og Kåre Olerud for at 56 hyllemeter med historisk materiale ble fraktet til

Kåre Olerud og Per Valset.

HØSTKVELD PÅ HYTTA

En høstkveld i 2007 blir valget endelig tatt. Per Valset har invitert noen venner fra Naturvernforbundets veterangruppe til hytta si på Sørlandet. De møtes der én gang i året, og Naturvernforbundets arkiv har vært tema flere ganger. Det er historisk innsikt, lange perspektiver og brennende engasjement til stede ved hyttebordet. De vet godt at Naturvernforbundet står fremfor et 100-årsjubileum i 2014

– det skal skrives en bok om forbundets historie – arkivet må være i orden – det er viktig. Så viktig at Olerud og Valset der og da bestemmer seg for å ta den store ryddejobben.

HOLDT PÅ Å GI OPP

Men deler av materialet er dessverre ikke i den tilstanden de forventer. Olerud og Valset drar på befarings i Naturvernforbundets arkiv før de tar fatt på arbeidet. De er nær ved å snu i døra av synet som møter dem. Viktige deler av arkivet har blitt flyttet ut av arkivskap og over i pappkasser, som ligger stablet oppå hverandre. Under den tunge vekten har flere esker rast ut. Historiske dokumenter ligger spredd utover gulvet, i full uorden.

– Det førte til seks måneders ekstra arbeid, forteller Valset, som var organisasjonssekretær i Naturvernforbundet fra 1971 til 1983.

– Vi ble forbanna! Det var en skjodes-

ORBUDETETS HISTORIE

FOTO: KÅRE OLERUD

Riksarkivet.

FOTO: VIDAR ØVERLAND

Kåre Olerud og Per Valset tar en titt i Naturvernforbundets hyller på Riksarkivet.

løs og respektløs behandling av materialet. Det var en kastemani her ... Hvis vi ikke hadde kommet i gang da, ville det kanskje ikke vært noe igjen å arkivere, sier Valset.

NESTEN 100 HYLLEMETER

Da Olerud og Valset begynte sto det stallet cirka 75 hyllemeter materiale i kjelleren på Miljøhuset. Etter å ha fått grundig opplæring av Riksarkivet gikk de løs på oppgaven. Da de var ferdig var mengden redusert til 56 hyllemeter, som ble plassert på Riksarkivet sammen med materialet som allerede befant seg der, vel 40 hyllemeter. Dermed er til sammen nær 100 hyllemeter trygt lagret i Riksarkivet.

JOBBER ER IKKE FERDIG

Arbeidet med å sikre Naturvernforbundets arkiver er likevel ikke ferdig. Olerud og Valset har bare ordnet det sentrale arkivet. På Naturvernforbundets kontorer i Steigen, Bergen og i lokal- og fylkeslagene er

det også arkiver. I tillegg gjenstår en stor jobb med å ordne alt det digitale materialet fra tidlig på 1990-tallet og frem til i dag.

– Her eksisterer intet overordnet arkivsystem. Mye har vært overlatt til hver enkelt ansatt i organisasjonens sentrale sekretariat, forteller Olerud.

– DE SAMME SAKENE

– *Hvorfor er det så viktig å ta vare på Naturvernforbundets dokumenter?*

– Enhver organisasjon må kjenne sin historie. Det vi gjør i dag bygger på det vi har gjort tidligere, det har strenger tilbake til Naturvernforbundets fundament. Selv om man i dag gjør ting på en annen måte er problemstillingene skremmende like. Det har vi sett flere ganger i arbeidet med arkivet. Vi har funnet flere gamle dokumenter som passer rett inn i dagens saker. Det er nesten slik at man bare kunne ha endret navn og dato og brukt dem på nytt, sier Valset.

Fakta

Naturvernforbundets arkiv

- Ligger i Riksarkivet, Oslo
- To deler
- Del I:
 - 40 hyllemeter, ordnet og kategorisert av Riksarkivet i 2011
 - Inneholder dokumenter fra perioden 1910 - 1995
- Del II: 56 hyllemeter, ordnet og kategorisert av Kåre Olerud og Per Valset, 2008-2012
 - Inneholder dokumenter fra perioden 1898 til 2012 fordelt på bl. a.:
 - Områdevern: 94 bokser
 - Artsvern: 49 bokser
 - Vassdrag: 40 bokser
 - Skogvern: 28 bokser
 - Energi/klima: 18 bokser

MEDLEMSBUTIKKENS GAVE TIPS

Sjekk vår nettbutikk for flere produkter: www.naturvernbutikken.no

Fuglekasse Meis eller Stær

Fine fuglekasser for meis eller stær av ubehandlet norsk furu. Fuglekasse fra Naturvernforbundet har vist seg populært blant småfuglene. Fuglekassene kommer som byggesett og er en svært hyggelig julegave som kan aktivisere barn og barnebarn.

150,-

Puslespill

ENG viser Nordisk Eng med et mangfold av dyr. 20 brikker.

FISK viser vanlig norske fiskearter, sjøfugl og sjødyr i naturlig habitat. 60 brikker.

NORDISK SKOG Fargerikt puslespill som viser dyremangfoldet i nordiske skoger. 45 brikker.

65 pr stk

162,-

Toveis lupe

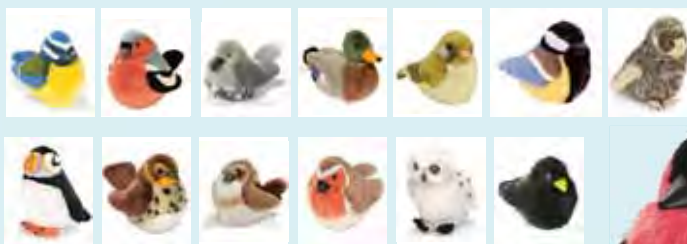
Robust lupe som kan brukes til å forstørre insekter og planter. Populær blant barna. Speilkonstruksjon gjør at du kan se både undersiden og oversiden av småkryp samtidig.

250,-

Kalender 2013 Levende kyst

Naturkalenderen 2013 er dedikert norskekysten, fra nord til sør. Flotte månedsoppslag av frisk og umistelig kystnatur. Ved å kjøpe naturkalenderen Levende Kyst støtter du Naturvernforbundets kystkampanje 2012-2013.

Plysfugler med "ekte" fuglelyd

Plysfugler fra Wild Republic er små fugler i plys med ekte fuglelyd når du klemmer dem. Autentisk fuglelyd fra anerkjente bioakustikk forskningssentre. Velg mellom: Blåmeis, Stokkand, Måltrost, Dompap, Lappugle, Lunde, Svarttrost, Grønnfink, Rødstripe, Gjøk, Snøugle, Nattergal og Bokfink.

75,- /stk

**LÆR DEG FUGLESANG
PÅ EN LETT MÅTE**

340,-

Det var en sang

Eventyrbok som gjør det lettere for barna å huske forskjellige fuglesangene. Et tjuetalls fuglearter omhandles. Hver fugl har hvert sitt eventyr om hvordan den fikk sin stemme. CD med fuglelydene og leste forklaringer (barnestemme) følger med.

125,-

Soppkniv

Soppkniven er en hendig foldekniv med børste. Kjekt å ha til soppturen. Soppkniven har håndtak i tre og knivblad i rustfritt stål, med kanvasveske for belst.

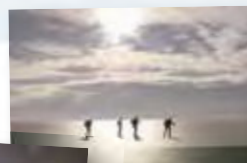
JULEGAVE

Naturvernforbundets eget julekortsett

5 + 1 GRATIS

100,-

5 vinnere ut fra magasinet Natur & Miljø sin ordinære fotokonkurranse har fått æren å stå bak Naturvernforbundets julekort 2011. Julekortene vil bli solgt i nettbutikken, og inntektene går til Naturvernforbundets arbeid. 1 stk reinsdyrkort få du gratis av oss med på kjøpet.

185,-

NYHET I NORGE!

Fuglekrukke meis naturell

Fuglepottes er en eldgammel måte å gi fugler en trygg hekkeplass på i flere land i Europa. Fuglekrukkene er holdbare, vanntette og frostbestandige. Fuglekrukke meis er spesielt designet for å gi meisene en trygg hekkeplass. Taket er spesielt konstruert for å plante småplanter på.

Fuglepotte glasur tak

Fuglepotte med glasur tak er et kunstverk på veggen og et sikkert og trygt bosted for småfugler. Håndlaget i Nederland, ikke to er helt like. Hatten er glasert i blå eller rød / brun. Pottene er bakt i ovnen under reduserende atmosfære på 1260° C, slik at glasuren har en varm glød. Begrenset antall på lageret!

260,-

NYHET I NORGE!

49,-

Bålgaffel

Teleskopisk bålgaffel eller grillpinne med ubehandlet trehåndtak.

135,-

NYE BARNEBØKER!

Hvem er den lille fuglen der?

I denne søte boken møter du de 20 vanligste småfuglene i landet vårt, men du får ikke se hele fuglen med en gang. Først får du se den bakfra, eller skjult slik at bare noen kjennetegn synes.

135,-

Hvem er det lille krypet der?

"Hvem er det lille krypet der" benytter en morsom spørsmål-og-svar-form for å hjelpe små og store med å kjenne igjen og huske disse 20 små skapningene.

127,-

Fugleplakater sett: Trekfugl og Vinterfugl

42 x 65 cm. Klassiker, nå svanemerket produkt. Alle vanlige norske stand- og trekfugl.

235,-

Sett bordbrikker

Pakketilbud på bordbrikker "Sjøfugl", "Småfugl", "Blader fra trær", "Fisk", "Sommerfugl" og "Nordiske dyr".

Fuglesang bok med integrert lydavspiller

360,-

Fuglesangboken har en integrert lydavspiller som gjør det mulig å høre fuglen samtidig som man leser om den og ser den på bildet. Det gir leseren en fascinerende fugleopplevelse enten man nyter boken hjemme eller ute i skog og mark.

GAVETIPS

Diverse Fairtrade-produkter

Sjekk utvalget på nett www.naturvernbutikken.no/diverse/fair-trade.html

Scan QR-koden - mer enn 200 produkter i medlemsbutikken

Naturvernforbundet

BESTILLING

Alle de oppgitte priser er medlemspriser. Ikke-medlemmer betaler ca 25% mer. Porto og ekspedisjonsgebyr 84,- ved kupongbestilling. ALLE PLAKATER SENDES GODT EMBALLERT I RULL!

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNUMMER		POSTSTED	
MEDLEM JA ☐ NEI ☐		E-POST (valgfritt)	

Jeg bestiller Naturkalender 2013 à 250,- stk (medlemspris)

ANTALL	VARENAVN
ANTALL	VARENAVN
ANTALL	VARENAVN
ANTALL	VARENAVN

Sendes til Norges Naturvernforbund Salgsavdelingen, P.A. Heuchsgata 27, 3770 Kragerø. Vi sender deg varene med A-post innen to arbeidsdager, med faktura i pakken. Kundetelefon: 940 02 300. Nettbutikk: www.naturvernbutikken.no

Støtt Naturvernforbundet!
Kjøp våre produkter!

Seks nasjonaliteter på tur i Bymarka.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET I TRØNDELAG

Turglede i Trøndelag

■ Gjennom året har Naturvernforbundet i Trøndelag arrangert naturgledeturer. Til sammen har over 200 personer deltatt på turene, som beskrives som en suksess. På siste tur var folk fra seks ulike nasjoner med, og gikk i nysnø fra Baklidammen til Lavollen i Bymarka i Trondheim. Andre turer som har vært arrangert i år har gått til Grytdalen i Orkdal, Tromsdalen i Verdal, Brungfjellet i Klæbu og Melhus, Bakktjønna i Malvik, salamanderdammer i Stjørdal, Bodomheimen i Ogdal og Koltjønndammen i Mosvik.

Bygde opp miljøvennlig

■ Leif og Tone Bryn på Sandøya utenfor Brevik i Grenland fikk huset totalskadd i brann. Nå er det bygd opp igjen, med det fremste av miljø- og energivennlig teknologi.

– Vi tenker at det er viktig og bra i den grad folk flest blir oppmerksom på at det ikke er likegyldig hvordan nye hus bygges, sier Jack Skallerud Bråthen i forsikringsselskapet Water Circles. Naturvernforbundet har vært med som sparingpartner gjennom hele prosessen, og har gitt mange råd om gjenoppbyggingen, forteller generalsekretær Maren Esmark.

Leif og Tone Bryn (tv) har fått et nytt og miljøvennlig hus etter brannen. De takker Jack Skallerud Bråthen i Water Circles og Maren Esmark i Naturvernforbundet.

FOTO: PETTER HALVORSEN

Går mot Førdepakke

■ – I staden for å skjerme område og avgrense biltrafikken, skal det byggjast bilveggar i hytt og pine, seier Oddvar Etnestad, tidlegare leiar i Naturvernforbundet i Indre Sunnfjord. Han har sett på planane for Førdepakken, som omfattar vegutbyggingar for til saman 1,5 milliarder kroner i og rundt Førde.

– Dersom det er slik at politikarane vil prioritere miljø og folkehelse som alle veit er ei av dei største utfordringane vi står overfor, så må dei starte med å prioritere gåande, syklande og kollektivtrafikk, seier Etnestad til Firda.

Natur- og miljøpris til Evensen

■ Roald Evensen fra Haltdalen fikk årets Trøndersk natur- og miljøpris. Evensen var med å stifte lokallag av Naturvernforbundet i Holtålen i 1979, og har siden ledet lokallaget i 20 år. Skogrydding, vern av Gaula, opprettelse av nasjonalpark i Forollhogna, villmarkskvelder, fjellrev- og moskusbevaring og ungdomsleire er blant aktivitetene Evensen har vært sentral i. Prisen ble utdelt av Naturvernforbundets leder Lars Haltbrekken.

Naturvernforbundets leder Lars Haltbrekken og prisvinner Roald Evensen.

FOTO: ERIK BRENNÅ

Krever 25 millioner mer til buss

■ – Da vi flyttet hit til området i 1985 hadde vi én til to busser i timen fra tidlig morgen til sene kvelden også i helgene. Dette tilbudet er gradvis blitt redusert og vi står nå igjen bare med et minimum, skriver Wainy Ommundsen til prosjektet Bedre Buss, som Naturvernforbundet i Kristiansand står bak. Ommundsen bor på Kongsgård 2, ett av områdene flest personer har klaget over busstilbudet til. Nå krever Marte Rostvåg Ulltveit-Moe i Naturvernforbundet i Kristiansand mer penger til bussen.

– Det er mange som gjerne skulle tatt bussen, hvis det bare gikk en buss. Og det er mange innbyggere i dette fylket som fortviler over manglende ruter og korrespondanser, sier Ulltveit-Moe.

– Busstilbudet i Vest-Agder er åpenbart underfinansiert. Naturvernforbundet ber politikerne øke bevilgningene til bussen med 25 millioner kroner for 2013. Dette må til for å ta kollektivtrafikken på alvor og forbedre rutenettet.

Naturvernforbundets Marte Rostvåg Ulltveit-Moe overrekker historier fra folk som gjerne skulle tatt bussen. Fylkesordfører Terje Damman til høyre.

FOTO: GRØNN HVERDAG

SPAR OPPTIL 80% AV ENERGIKOSTNADENE MED VARMEPUMPE!

Vi tilbyr komplette løsninger for privat bolig/borettslag og yrkesbygg.

GRATIS BEFARING!

Tlf Bø - 35 06 10 00
Tlf Oslo - 22 23 75 75
www.elektropluss.no

TOSHIBA
VARMEPUMPER

NIBE

Norsk Oljevernforening For Operatørselskap
www.nofo.no

En anerkjent og effektiv
oljevernorganisasjon
og pådriver innen
kompetanse og
teknologiutvikling

JULEBUTIKKEN I KRAGERØ

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

Per-Erik Schulze og Wieger van Brunschot pakker julegaver i Naturvernforbundets nettbutikk i Kragerø.

Kalender, fuglepotter, bordbrikker og plysj-fugler. Sjansen er stor for at Naturvernforbundets nettbutikk leverer gaver til et juletre nær deg.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Kragerø, Telemark:

To meter fra vannet, på brygga i Kragerø, ligger det som må være nettbutikken med landets fineste utsikt og koseligste miljø. Her er det travle dager nå. I løpet av de siste årene har nytt vareutvalg og målrettet satsing gitt resultater. Nå går det meter på meter med resirkulert gråpapir og papp til innpakning av gaver til miljøbevisste julegavekjøpere landet over.

KALENDER OG BORDBRIKKER

– Julesalget er det aller viktigste. Dette er

først og fremst en julegavebutikk. 40 prosent av salget er julegaver, forteller Wieger van Brunschot i Naturvernforbundets nettbutikk.

Fortjenesten fra nettbutikken går til Naturvernforbundets arbeid.

– Vi har utvidet sortimentet til 230 produkter nå og salget går bra. Naturkalenderen selger alltid godt, og i år er den ekstra populær. Det virker som temaet «Levende kyst» treffer godt. Også i år er bordbrikkene og plysjfugler blant bestselgerne, forteller van Brunschot.

FOLK LIKER FUGL

Nytt i år er de nederlandske fuglepottene i keramikk.

– Fuglepotter er en eldgammel måte å gi fugler en trygg hekkplass på i flere land i Europa. Fuglepottene er holdbare, vanntette og frostbestandige. I motsetning til fuglekasser kan disse boligene ikke lett bli ødelagt av råte, spetter og småkryp, og de varer derfor i flere titalls

år, forteller van Brunschot.

Også andre fugleprodukter selger godt. Nettbutikken har plakater med vinterfugler, trekkfugler, rovfugler og ugler, og det er et rikt utvalg av fuglematere og fuglemat i sortimentet.

– Folk er glade i fugler. De finnes i alle hager og er mer spennende enn skrukettroll og insekter. Dessuten gjør Naturvernforbundet en kjempejobb for fuglene, sier van Brunschot.

MILJØVENNLIGE VARER

Det er naturligvis viktig at produktene er miljøvennlige.

– Vi vurderer hvert eneste produkt for å finne ut om det er forsvarlig for oss. Naturglede står på toppen av lista. Det skal ikke være barnearbeid og være produsert på en mest mulig miljøvennlig måte. Sjokoladen og kaffen vi selger kommer fra rettferdig handel, sier van Brunschot.

Utbygginger i Gudbrandsdalslågen

Gudbrandsdalslågen, med sine 204 kilometer, er et av Norges lengste og vakreste vassdrag med lange strekninger uten større tyngre tekniske inngrep. Den er omkranset av 5 nasjonalparker, hvorav Rondane Nasjonalpark hadde en fantastisk 50-årsfeiring nå i høst. Vassdraget består av Gudbrandsdalslågen, med utspring i Lesjaskogsvatnet, og Ottaelva, med utspring i Jotunheimen. De renner sammen ved Otta og fortsetter 12 mil sør-øst og ut i Mjøsa. Flere vakre og unike sideelver kommer til langs hele dalen.

Elvestrekningene har en enestående vassdragsnatur og representerer de største vannrelaterte verneverdier av naturfaglig art i Oppland. Vassdraget har en sammenhengende og felles biotop for fisk, bunndyr og plantesamfunn og er svært populært for rafting/padling med kajakk og fiskere fra både inn- og utland. Denne type innlandsvassdrag er ikke ivarettatt gjennom eksisterende verneplan for vassdrag. Nå er hele Gudbrandsdalslågen truet av 3 store kraftutbygginger og med planlagte småkraftverk i noen av sideelvene.

NEDRE OTTA VED OTTA

Vertskommunene Sel og Vågå har begge sagt ja til utbygging (Åsårenalternativet) i Ottaelva. Det innebærer at elva blir bortimot tørrlagt i 10-12 km. Vannføringen, som om sommeren er opp til 250 kubekkmeter per sekund, vil nå bli redusert til 30. Et trist syn for fastboende, turister og umulig for rafting/padling/kajakksekskapene. Minstevassføring om vinteren vil redusere elva til et sikkel. Elva er for det meste godt synlig langs hovedveien øst-vest. Kraftlinjene på 132 kV, med 16-18 meter høye master og cirka 30 meter

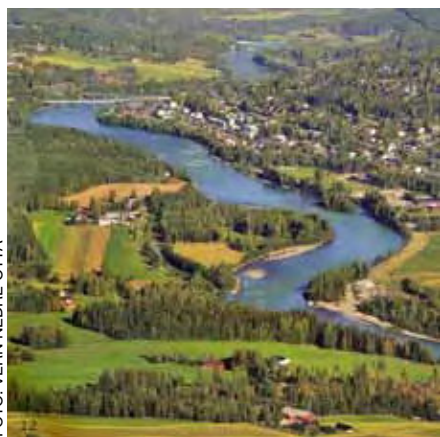

FOTO: VERN NEDRE OTTA

FOTO: VERN NEDRE OTTA

brede traseer vil gå gjennom mye uberørt natur og kulturlandskap, blant annet en hekkeplass for hubroer.

ROSTENUTBYGGINGA

Gjelder Gudbrandsdalslågen i området som heter Rosten cirka 2 mil nord for Otta. Et vilt, vakkert og særegent område med bekkekløfter og fossende stryk, før elva renner ut på det flatere slettelandet mot Otta. Elva er noe brukt for vannsport og er en av Europas beste fiskeelver. Utbygginga vil innebære store oppdemninger, 20 meter høy mur og nesten tørrlegging av elva i over 4 kilometer. Elva er synlig stort sett langs hele E6-strekningen.

Kraftlinje på 132 kV er planlagt over fjellet der den møter linja fra Nedre Otta-utbyggingen og fortsetter gjennom mye uberørt fjellnatur til Vågå. Det kan bli over 20 kilometer lange el-traseer.

Sel kommune (vertskommune) har sagt nei 2 ganger, men NVE har gitt sin tillatelse. Det har vært sluttbefaring med OED, der saken ligger nå.

KÅJA KRAFTVERK VED VINSTRA

En kraftutbygging her vil innebære en 12-15 meter høy betongmur tvers over elva i Vinstra sentrum, og vannstanden heves med 7-8 meter ved damstedet. En levende elv forvandles til en enorm demning som strekker cirka 3 km nordover.

Det vil bygges flomvoller på minst 1,5 meter høyere enn høyest regulerte

vannstand fra demninga og cirka 1,3 kilometer langsetter elva. Hus og bygninger i Strandgata/Nedre Vistra blir liggende under vannspeilet på demningen. Elva blir gjemt bak flomvoller med vanskelig tilgang. Kraftstasjon er innebygd i dammen og nedstrøms forsetter elva som en smal, djup kanal. Flere småfusser blir borte.

Utbyggingene gir ubetydelig til liten kraftoppdekning, det samme gjelder for næringsliv, sysselsetning, flomforebygging og kommuneøkonomi. Fylkesmann, diverse vernegrupper, politiske parti, vannsportmiljøet, natur og miljøorganisasjoner er sterkt imot utbyggingene.

Samla produksjon av disse tre utbygginger utgjør cirka 606 GWh til en kostnad av 2,58 milliarder kroner.

Norsk landbasert industri har i dag et potensial for energieffektivisering på 22 TWh. Tiltakene er lønnsomme for bedriftene. Teknologien er allerede kjent. Norge flyter over av kraft og penger. Om vi eksporterte hele den samla norske vannkraften hvert år til kontinentet, utgjør det cirka 2,5 cm på en 10 meter høy vegg.

Vi hadde engang 42 store vassdrag. Bare 4 er urørt. Elver, bekker, fosser og innsjøer ligger i rør eller er regulert. Norges "regnskoger" er i ferd med å bli totalt ødelagt.

Lisbeth Giverhaug

Vern Nedre Otta

Jarle Rønningen

Laugens Venner

“Silent Spring” 50 år

I 1962, altså for 50 år sidan, kom boka “Silent Spring” ut (i norsk omsetjing “Den tause våren”). Den skulle bli ein miljøvekkar som gjorde forfattaren Rachel Carson verdskjend, og ho blir ofte med god grunn rekna som miljørørslas mor.

Boka var eit frontalangrep på all ukritisk bruk av kjemiske plantevernmidlar (pesticid). Ho var rett nok ikkje den første som alarmerte. Midt i 1950-åra kom professor Robert Rudd ved University of California med boka “Pesticides and the Living Landscape”, eit vitskapleg verk som dokumenterte mykje av dei same utilsikta verknadene ved bruk av plantevernmidlar som det Rachel Carson gjorde. Men i motsetnad til Rudd var Rachel Carson ein ypparleg popularisator. Før “Silent Spring” hadde ho utgitt fleire populærvitskaplege bøker i biologi, blant anna “The Sea Around Us” som vart prenta i store opplag. Det gjorde at ho nådde så mange.

“Silent Spring” vart først prenta som fylgjetong i “The New Yorker” i 1962. Det førde til eit ramaskrik. Rachel Carson vart tiljubla av miljøvernarar og hata av den kjemiske industrien som stod bak produksjonen av kjemiske plantevernmidlar. Ho vart forsøkt latterleggjort og karakterisert som eit hysterisk kvinnfolk og til og med trua med rettsaker. Også kjende fagfolk som entomologen J. Gordon Edwards ved University of California gjekk hardt ut mot Rachel Carson og hevda i si bok “The Lies of Rachel

Carson” at ho hadde forfalska vitskaplege data, noko som slett ikkje var tilfelle.

Blant hæren av motstandarar var forutan industrien også landbruksinteressene og, merkeleg nok, den amerikanske legeforeningen. Men det var ei sterk oppmuntring for Rachel Carson at president John F. Kennedy fatta interesse for boka og gav sin vitskaplege rådgivingskomite ordre å vurdere påstandane i den. Det råd komiteen gav var at ein på sikt burde forsøka å utfasa persistente organiske pesticid inkludert DDT.

Rachel Carson blir ofte oppfatta som fanatisk motstandar av kjemiske plantevernmidlar. Dette er ikkje rett.

Ho innsåg at det fanst bruksområde som kunne forsvareast, men det var særleg dei omfattande massesprøytingane av insekt- og ugrasmiddel ho reagerte mot. Slike vart ofte gjennomført frå lufta ved bruk av fly eller helikopter og spreidd over store område, ikkje berre åker og eng, men også vassdrag. Fylgjene for fisk og anna akvatisk liv var ofte omfattande.

Av plantevernmidlar var insektmidlane mest i søkelyset. Det fanst, og finnest, eit utal av dei, men ingen har blitt brukt i eit slikt omfang som DDT (eit klorert hydrokarbon). Det er billig å produsera, lite akutt giftig for menneske og andre pattedyr og fekk stor betydning både i landbruket og i medisinen, det siste ikkje minst i kampen mot malaria. Sjukdommen blir overført av ein mygg som var mogeleg å bekjempe med DDT. Verdens helseorganisasjon reknar med at rundt 25 millionar liv er blitt redda av DDT, blant desse tusenvis av soldatar som kjempa i tropiske område under

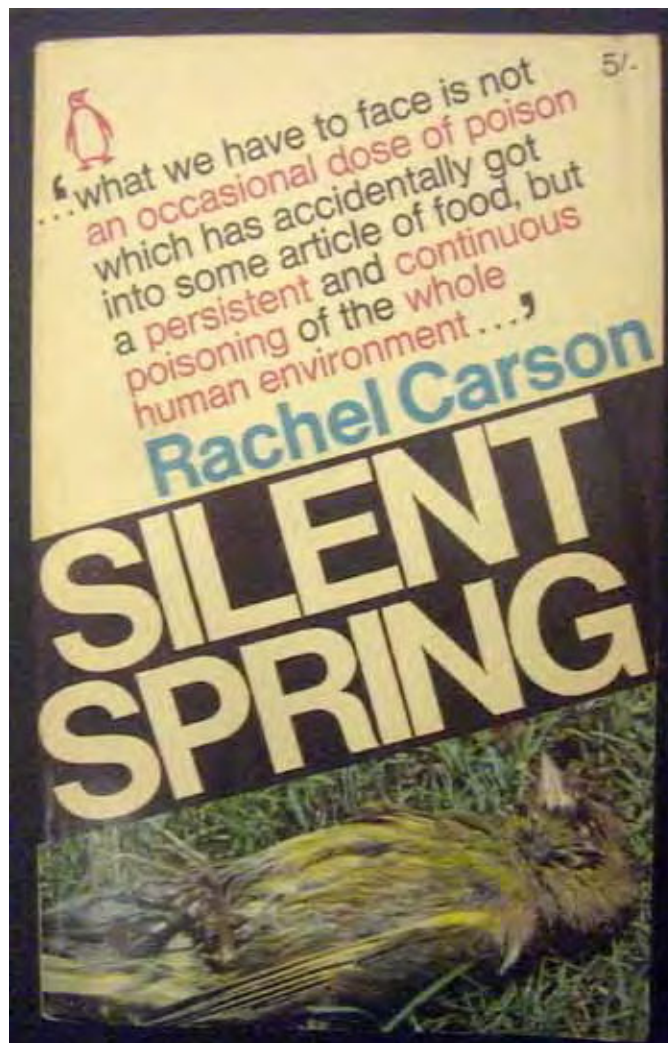

FOTO: FRANK HEBBERT/FLOKOR.COM

Rachel Carson reknast av mange som miljørørslas mor.

FOTO: U.S. FISH AND WILDLIFE SERVICE/WIKIMEDIA COMMONS

siste verdskrigen. Det var sveitsaren Paul Muller som introduserte DDT som insektmiddel i 1939, og så betydningsfull vart denne oppdaginga sett på at han vart tildelt nobelprisen i medisin i 1948. DDT var vidundermiddelet som tok knekken på alle slag skadelege insekt utan uheldige sideverknader, vart det hevda. Eit godt eksempel på det er ein annonse som A/S Plantevern-Kjemi som var ein stor importør av plantevernmidlar, sette inn i bladet “Bonde- og Småbruker” i 1947 der det heitte at “de nye Kverk DDT-preparatene er like revolusjonerende som atombomben”.

Det skulle snart visa seg at DDT også hadde sine skuggesider. Alt på slutten av 1940-åra melde problema seg. Det viste seg at DDT var langt meir giftig for fisk enn for pattedyr. Den omfattande bruken av DDT gjorde at mange insektarter utvikla resistens mot giftstoffet og måtte erstattast med andre og ikkje alltid mindre skadelege eigenskapar. Det er svært

motstandsdyktig mot nedbryting i naturen og har sterk affinitet til fett. Disse egenskapene førte til sterk opphoping av DDT i næringskjeda. Mange fuglearter fekk problem med å reproducera, særleg slike på toppen av næringskjeda som for eksempel rovfuglar. For oppbygging av eggskalet er kalsiummetabolismen viktig. Eit enzym som katalyserer denne prosessen vert sett ut av drift av DDE, eit nedbrytingsprodukt av DDT. Då toler ikkje egga tyngda av den rugande fuglen. Det blir omelett istaden for klekte ungar. Eggskalfortynning på meir enn 20 prosent vart registrert med katastrofale fylgjer for fugl høgt i næringskjeda med lang levetid. Eksempel på slike arter som gjekk sterkt tilbake er pelikaner og falkar, spesielt vandrefalken.

Etter kvart som ein fekk dokumentert skadeverknader av den omfattande bruken av DDT utløyste det krav frå mange hald om å forby det. Slike forbod vart også gjennomført i USA og elles i dei fleste vestlege land i løpet av 1970-åra (i Norge i 1970) med unntak for mindre bruksområde. Uheldigvis kom tropiske og subtropiske land å bli dumpingsområde for DDT. Slike land er ofte i ein økonomisk situasjon der det er mindre atraktivt å erstatta DDT med andre og nesten alltid dyrare preparat, og naturverninteresse har ofte mindre innverknad på folkeopinionen. Men i dei fleste land er bruken av DDT og andre skadelege kjemiske plantevernmiddel dramatisk redusert. Den såkalla Stockholmkonvensjonen (konvensjonen om persistente organiske miljøgifter) bannlyste frå 2004 ei rekke persistente pesticid og begrensa DDT til kontroll av insektsoverførande sjukdomar som malaria og tyfoidefeber, men også for dette føremålet er det no stort sett blitt erstatta av alternative og mindre persistente insekticid. Meir enn 170 land har ratifisert konvensjonen og den har fått oppslutning frå dei fleste større miljøvernorganisasjonane.

Mange har medverka til denne positive utviklinga, men der er ingen tvil om at Rachel Carson spela ei heilt sentral rolle. Diverre gjekk ho bort så altfor tidleg. Ho døydd i 1964 av kreft 57 år gamal, berre 2 år etter at "Silent Spring" kom ut.

Norvald Fimreite

Farlige miljøagenter?

Tusen kilometer fra Norge ligger noen av verdens farligste atomkraftverk. Er du russer og sloss mot dette sammen med en norsk miljøorganisasjon blir du nå stemplet som utenlandsk agent.

Atomreaktorer av samme type som i Tsjernobyl er fortsatt i drift ved Finskebukta, rett vest for St. Petersburg. Høyradioaktivt avfall lagres i overfylte og dårlig sikrede anlegg. Naturvernforbundet har i mange år støttet russiske miljøorganisasjoner i kampen mot atomforurensningen. Nå står arbeidet i fare. Russiske atomkraftmotstandere som har kontakt over grensene med andre organisasjoner måtte fra 21. november registrere seg i et nyopprettet register over utenlandske agenter. De må regne med å bli nøye fulgt og kontrollert av myndighetene.

I begynnelsen av november, på et arrangement i St. Petersburg, ble daglig leder i Kola Ecological Center (KEC) kontaktet av en mann som ba om et møte. Mannen ville ikke identifisere seg, men budskapet var ikke til å misforstå. Myndighetene har allerede startet overvåkingen av vår samarbeidsorganisasjon, og beskjednen var klar: De vil få store problemer om de ikke avslutter kampen mot atomforurensninga som de har ført sammen med Naturvernforbundet i en årrekke. Etter at agentloven trådte i kraft er de på ny blitt kontaktet av myndighetene som vil kartlegge deres virksomhet.

Av åpenbare grunner er det få miljøorganisasjoner som ønsker å registrere seg. Du mister noen helt fundamentale demokratiske rettigheter i det øyeblikk myndighetene anser deg for å være en utenlandsk agent. Vår samarbeidsorganisasjon på Kolahalvøya har vedtatt at de ikke vil la seg innskrive i det nye manntallet. De jobber for et trygere miljø på Kola på eget initiativ, og ikke fordi de er påvirket av noen

andre til å gjøre det. Hva som skjer med dem framover er uvisst.

I Norge har vi ikke mange tilfeller, i alle fall ikke offentlig kjente, på overvåking av miljøbevegelsen. Det vi vet er at Naturvernforbundets telefoner ble avlyttet under striden om utbyggingen av Alta-Kautokeino-vassdraget på begynnelsen av åttitallet. Heldigvis lever vi i et velutviklet demokrati hvor miljøorganisasjonene kan drive sitt arbeid uten frykt for represalier. Under et seminar arrangert av Natur og Ungdom ved årtusenskiftet opplevde vi sågar en justisminner som forsvarte bruken av sivil ulydighet.

Russland har i alt 32 atomreaktorer for kraftproduksjon i drift. En rekke gamle og farlige reaktorer har fått tillatelse fra myndighetene til å fortsette driften i mange år framover, selv om de er gått ut på dato. Norge har en sterk egeninteresse av at Russland rydder opp i sine problemer. De kan fort bli våre.

Naturvernforbundet har bedt den norske regjeringen om å presse på slik at agentloven fjernes. Vi kan ikke akseptere at miljøorganisasjoners arbeid legges under sterk kontroll av myndighetene. Miljøkampen er helt avhengig av miljøorganisasjonenes uavhengighet og sterke press på myndighetene. For selv om det kan virke håpløst vet vi at vårt arbeid gir resultater. Det viser vår egen snart hundre år lange historie.

Lars Haltbrekken
Leder, Norges
Naturvernforbund

Grensen 9b, 0159 Oslo, Norge
Tlf: 23 10 96 10, faks: 23 10 96 11
E-post: naturvern@naturvernforbundet.no
Internett: www.naturvernforbundet.no
Kontingent: Hovedmedlem 200,- første år, så 390,-
Pensjonister og studenter: 100,- første år, så 175,-
Familiemedlemskap: 300,- første år, så 420,-
Student-/pensjonistfamilie: kr 200,-
Livsvarig medlemskap: kr 7000,-
Medlemmer av Naturvernforbundet er automatisk medlem
av det lokal- og fylkeslag vedkommende sokner til.

ØSTFOLD: E-post: ostfold@naturvernforbundet.no. Leder: Øyvind Enger, Tlf: 951 50 715
OSLO OG AKERSHUS: Tlf: 22 38 35 20,
E-post: noa@noa.no Daglig leder: Gjermund Andersen

HEDMARK: E-post: hedmark@naturvernforbundet.no. Leder: Hege Sjølie. Tlf: 900 52 002

OPPLAND: E-post: oppland@naturvernforbundet.no. Leder: Bjørn Frøsaker.
Tlf: 415 14 285

BUSKERUD: E-post: buskerud@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud. Tlf: 32 75 05 04

VESTFOLD: E-post: vestfold@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Hans I. Nesse.
Tlf: 33 31 33 42

TELEMARK: E-post: telemark@naturvernforbundet.no. Leder: Tormod Svartdal.
Tlf: 481 47 322.

AUST-AGDER: E-post: austagder@naturvernforbundet.no

VEST-AGDER: E-post: vestagder@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Peder Johan Pedersen. Tlf: 456 05 646

ROGALAND: Tlf: 51 52 88 11. Daglig leder: Erik Thoring. E-post: rogaland@naturvernforbundet.no

HORDALAND: Tlf: 55 30 06 60, E-post: hordaland@naturvernforbundet.no. Daglig leder: Nils Tore Skogland

SOGN OG FJORDANE: E-post: sognfjordane@naturvernforbundet.no. Leder: Thorleif Jacobsen. Tlf: 995 37 572

MØRE OG ROMSDAL: E-post: moreromsdal@naturvernforbundet.no. Leder: Øystein Folden. Tlf: 71 53 33 31, 918 12 542

TRØNDELAG: Tlf: 73 51 52 24.
Regionssekretær: Hallgeir F. Opdal, e-post: hol@naturvernforbundet.no, tlf. 402 48 084
Leder Sør-Trøndelag: Steinar Nygaard.
Tlf. 976 13 429

Leder Nord-Trøndelag: Torgeir Havik.
Tlf. 970 44 013.

NORDLAND: E-post: nordland@naturvernforbundet.no Leder: Erling Solvang.
Tlf. 952 54 075

TROMS: E-post: troms@naturvernforbundet.no. Leder: Birgitte Blandhoel, tlf. 957 05 784

FINNMARK: E-post: finnmark@naturvernforbundet.no Leder: Gunnar Reinholdtsen,
Tlf. 474 63 425

BARENTSHAVKONTORET: Kontaktperson: Gunnar Album. E-post: album@online.no, Tlf: 75 77 84 10, Faks: 75 77 84 74

NATUR OG UNGDOM: E-post: info@nu.no, Tlf: 23 32 74 00. Web: www.nu.no. Leder: Silje Lundberg

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. Tlf. 23 10 96 33. E-post: medlem@naturvernforbundet.no

Vindkraft og litt til

Naturvernforbundet er satt sammen av grupper med forskjellige bo- og arbeidssteder, forskjellige problemer å stri med, forskjellige oppgaver å utføre og forskjellige meninger.

Men jeg vil tro at vi er enige i to ting: vi ønsker alle å verne om den mer og mer truede naturen i Norge, og vi ønsker i så stor grad som mulig å være en helhet. Et slagkraftig fellesskap, der vi samarbeider i kampen mot diverse utfordringer.

Arbeidsoppgavene i Naturvernforbundet medfører allikevel et visst skille. "Grasrota" jobber mest lokalt/regionalt. Den sentrale delen av organisasjonen bruker krefter innad på diskusjon av overordnede problemer og arbeidsoppgaver, og som koordinator og tilrettelegger, utad mot politikere, i riksdekkende media med mer. Vi skal ikke glemme at begge grupperingene både trenger hverandre og skal støtte hverandre i størst mulig grad.

Hva har så skjedd det siste året ?

Det har flommet ikke bare en bølge, men reneste syndfloden over innlandet. Utbyggere ønsker å omgjøre mange av de "siste flikene" av vår natur til industriområder, viet til vindkraft. Som en professor fra Flensburg ga uttrykk for: Norge kunne bli Tysklands batteri! (Dag og Tid, 13/4-12) Uansett hvor riktig det er, så er det i hvert fall mange som ønsker å tjene penger på ødeleggelsene. Og ved hjelp av den vanlige skjønnmalingen og tilbud om noen slanter til grunneiere og kommuner har da også utbyggere kapret noen, mens andre mulige involverte har avslått.

Enkelte steder er det kanskje forsvarlig med et vindkraftverk, men på de fleste steder er det ikke det. I mitt nærområde var et område nettopp ferdig utredet (regionalt verneverdig) og anbefalt til frivillig vern. Så kom utbyggeren akkurat i tide med planene sine for å forhindre vernet.

Så står vi her, i alle de små grupperingene rundt om i landet, og jobber relativt "ensomt". Og mange stiller spørsmålet: Hvor er Naturvernforbundet? Vi trenger hjelp!

Vi trenger hjelp utad: Vi må bli flinkere til å presentere våre synspunkter i de riksdekkende mediene og ikke bare overlate initiativet til journalister. Vi trenger et klart standpunkt og god synlighet av vår organisasjon. Vi trenger dens styrke i ryggen. Og vi trenger hjelp innad:

På siste landsmøte ble det foreslått (og godkjent) et nettverk for lokallagene seg imellom. Det ligger fremdeles på is. Hvis vi hadde hatt nettverket klart nå, ville det ha vært et fantastisk verktøy til å utveksle informasjon og diskutere fremgangsmåter. Større styrke gjennom kunnskap og samhörighet!

Og ikke minst: vi ønsker flere medlemmer. Her har vi en gylden mulighet til å få mange nye. Det motsatte kan skje: det er faktisk flere som har snakket om å melde seg ut, hvis ikke Naturvernforbundet snart flagger standpunkt mot landbaserte vindkraftverk på en tydelig måte.

Det haster!

Karin Irene Olsen

Naturvernforbundet i Nes

FOTO: BJØRN LUELL/STATKRAFT/FICKR.COM

Vindkraft: Ren energi eller rasert natur? Bildet er fra Smøla

Vindkraft, et dyrt blindspor

Det hevdes at vindkraften er miljøvennlig, men det er bare på en måte: det slippes ikke ut CO₂ når det produseres strøm.

Dermed har diverse organisasjoner, politikere og utbyggere blitt frelst på myten om at vindkraft er miljøvennlig. Denne myten prøver nevnte grupper å få resten av befolkningen til å velsigne. Det blir bare fokusert på CO₂. Jeg vil også fokusere på CO₂.

Vindmøllene skal produseres og da vil det nok bli utslipp av CO₂. Kanskje brukes det kullkraft eller gasskraft til produksjonen. Møllene skal fraktes til Norge med båt eller bil og da slippes det ut CO₂. Det skal bygges veier inn i fjellheimen og da slippes det ut CO₂. Møllene skal monteres og her vil det sannsynligvis også slippe

ut CO₂.

Naturmiljøet vil bli rasert i en vindmøllepark. For hver kvadratmeter natur vi ødelegger vil vi redusere naturens evne til å ta opp CO₂. Alle planter tar opp CO₂.

Reindriften vil i mange områder bli svært skadelidende. Reinsamling med helikopter blir nærmest umulig. Fugler vil bli drept når møllene roterer. Kanskje vil sårbare fjellplanter bli rasert. Friluftslivet blir ikke det samme, rypejakten vil sannsynligvis bli forstyrret og fjellets sjarm og skjønnhet blir ødelagt. Redningsaksjoner med helikopter vil bli problematisk. Jeg tror ikke at de som ivrer for vindkraft helt har forstått hvor miljøfiendtlig vindkraft er, eller så bryr man seg ikke over at natur og miljø blir rasert. Det siste tror jeg dessverre er den vanlige tenkemåten.

Har Norge egentlig råd til å bygge noe så miljøødeleggende som vindmølleparker? Mitt håp er at man etter hvert innser at vindmøller er et blindspor der utbyggingen er avhengig av at staten bidrar økonomisk. Og det vil igjen bety at menigmann sponser utbyggerne via de såkalte grønne sertifikatene. Hvorfor skal jeg, som er imot vindkraft, være med på å finansiere noe som jeg betrakter som et idiotisk blindspor? Det er også ubegripe- lig for meg at enkelte miljøorganisasjoner går inn for vindkraft.

Vindmøller produserer ikke strøm når det er vindstille eller når det er storm. Det er med andre ord en svært ustabil strømleverandør. Min erfaring er at når man virkelig har behov for strøm (10-20 kuldegrader) så er det vindstille, og da fungerer ikke møllene.

Er det ikke på tide at det blir noe nytenking rundt kraftproduksjonen? Vindmøller er i alle fall ingen nytenking, tvert imot. Faktisk er nennsom vannkraftutbygging og modernisering av eksisterende vannkraft mere miljøvennlig enn vindkraft.

Hvis ny kraftutbygging skal ha noen effekt for klimaet må man legge ned kull- og gasskraft etter hvert som man kan levere forurensningsfri energi. For hver konsesjonssøknad må man bestemme seg for hvilke kull- eller gassverk som skal stanses. Hvis ikke er det bare vrøvelprat at ny kraftutbygging sparer miljøet. Nedlegging av gasskraft vil nok gå utover norsk gasseksport og økonomi. Hvorfor skal man ha strøm fra land ut til oljeplattformene? Jo, da kan man selge gassen som før ble brukt til kraftproduksjon på plattformene, sier Ola Borten Moe. Denne gassen brennes da et annet sted, men Norge har redusert utslippet av CO₂. Da har vi investert masse i diverse tiltak og ikke oppnådd noe som helst. Hvor er logikken?

Kjell Nicolaisen

Siebné

Send dine meninger til
Natur & miljø!
redaksjonen@naturvernforbundet.no

PS: Jo kortere du skriver,
jo større er sjansen for at
vi har plass til innlegget.

a vindpark.

MILJØAGENTENES SIDER

MILJØAKTIVITETEN

Her vil vi presentere forskjellige miljøaktiviteter som voksne og barn kan gjøre sammen. Denne gangen: Elektrisk og elektronisk avfall.

Elektrisk og elektronisk avfall

HVA:

Sørge for at elektrisk og elektronisk avfall ikke havner i den vanlige søpla

HVORFOR:

Elektrisk og elektronisk avfall, som også kalles EE-avfall, inneholder miljøgifter som er farlig for naturen. Alt som går på strøm eller batteri, som lager lyder eller blinker, er EE-avfall. Det må aldri kastes i søpla, men leveres på en avfallsstasjon eller tilbake til en butikk som selger slike varer. I dag blir to tredeler av all småelektronikk kastet i søpla, så her har alle en kjempeviktig jobb å gjøre!

SLIK GJØR DU:

Ta en boks, og lag et merke som sier at boksen skal være til EE-avfall. Ta en runde i nabolaget og spør om naboene dine har noe EE-avfall som du kan hjelpe dem med å få gjenvunnet. Bli med en voksen på avfallsstasjonen der du bor, eller på en elektrobutikk, og sørg for at alt leveres på rett sted. Da er du med på å sikre at opp til 90 prosent av det du leverer kan brukes til å lage nye elektriske ting.

ELLERS:

Innsamlingen av mange typer EE-avfall er lav. LOOP regner med at bare 15-20 prosent av sparepærer leveres inn etter bruk. For mobiltelefoner er tallet enda lavere. Det er også mange produkter som man ikke tenker over som småelektronikk. Blinkesko, leker med lys og lyd, små lommelykter på nøkkelknipper og blinkende eller roterende godteri-innpakning er noen eksempler. Slikt avfall skal leveres inn, og butikker som selger slike produkter har plikt til å ta imot kasserte produkter innen samme varekategori.

BREV FRA SRI LANKA

I flere år har Miljøagentene hatt et samarbeid med miljøagenter på Sri Lanka. Her får du brev fra to av dem, der de forteller om miljøutfordringene i sin hverdag.

Vi har alle et ansvar for framtiden

Alle levende vesener må forbruke. Både dyr og mennesker trenger mat, drikke og et sted å bo. Forbruk betyr at man bruker ting som blir borte eller må kastes etterpå.

Når dyr spiser, bruker de opp maten slik at de må skaffe mer. Når vi mennesker kjøper mat, klær og ting, må vi ofte kaste emballasje. Og når vi forbruker for eksempel strøm bruker vi opp en ressurs.

I Sri Lanka er vann en ressurs mange har for lite av. Men de som har tilgang på vann bruker mye og tar ikke ansvar for vannmangelen. Her i Sri Lanka finnes det barn som sulter. Samtidig finnes det også rike mennesker som spiser mye og mange som til og med kaster mat. Noen barn her mangler klær, fordi de ikke har råd til å kjøpe det. Samtidig er mange vant til å være opptatt av siste mote, de har klær de ikke bruker eller de kaster klær som de ikke vil ha. Jeg synes det er viktig at vi lærer å begrense oss og tenke på hva vi egentlig trenger.

Vi kan lære av hvordan biene gjør det. De tenker på alles behov, ikke bare sine egne. Bier lager honning når sola skinner, som de sparer til været er dårlig. Honningen er dessuten til alle biene, ikke bare til én.

Forbruk uten ansvar gjør at noen mennesker ikke får behovene sine dekket, de blir syke og ulykkelige. Hvor går grensen for å bruke ressurser som egentlig tilhører andre? Vi må lære å ikke leve bare for oss selv, men å forbruke med ansvar, slik at det blir nok til alle!

S. Thushana (13)
Senthuran Children Club
Serendib Division,
Badulla

Rent vann

Rent vann er helt nødvendig for oss. Det er en gave vi har fått fra naturen. Derfor kan vi kalle vannet en skatt. I hele verden finnes vann i forskjellige former, slik som is, flytende (vann) og som damp i lufta. På øya jeg bor, som er kjent som perlen i Indiahavet, spiller nettverket av vannveier en stor rolle, og forbedrer naturen på Sri Lanka. Helt siden gamle dager har folk hatt et nært forhold til vann. Gaven er akttet som en gud. Folk har brukt vannet til landbruk og personlige ting. Folk i gamle dager levde et sunt liv ved å bruke rent, friskt vann som de fikk fra elver, bekker, strømmer, sjøer og brønner.

Med nye metoder har folk i dag vann fra borehull, bassenger og reservoarer. Men vannet er ikke like rent lenger. Det er trist at folk må bruke rensing for å få rent vann.

På grunn av denne alvorlige situasjonen har 20. mars fått navnet «Verdens vandag».

I vår lille landsby ble vannet ofte urent på grunn av kjemikalier brukt til landbruk. Innbyggere, gamle og unge, tok utfordringen, gikk sammen og gjorde ting for å stoppe de som brukte giftige stoffer, og fikk dem til å bevare jorda ved å plante nær vannutløp og brønner, og å bruke naturlig gjødsel. Dermed hjalp de til med å få vannet renere.

På Sri Lanka har vi et nært forhold mellom vann og kultur. Rent, friskt vann er brukt til kulturelle og religiøse aktiviteter som pirith-seremonier, for å forhindre sykdommer, og til syngende bønner.

Ingen kan leve uten vann. Vann, som er en verdifull gave, ødelegges nå. Vi bør alle sikre og bevare kvaliteten på vannet, slik at ikke fremtidige generasjoner får mangel på rent, friskt vann.

W. A. Isharika Sandhamalee
Suwanda Kakulu Children's Eco Club
Meegahayaya, Badalkumbura

VI ER MILJØAGENTENE!

Miljøagentene er barnas miljøvernorganisasjon. Vi vil skape et varig og løsningsorientert engasjement for natur og miljøvern hos flest mulig barn på barns premisser. Vi arbeider for å gi barn troen på seg selv, framtiden og at det nytter å gjøre noe. Alle barn i Norge kan bli miljøagenter og jobbe sammen for at alle skal bli flinkere til å ta vare på jordkloden vår. Alle miljøagenter har rett til å si ifra.

Mer info: www.miljoagentene.no

JEG ER IKKE SINT - BARE VELDIG, **VELDIG** SKUFFET

Karl Georg Høyer

I november gikk Karl Georg Høyer bort, 66 år gammel. Jeg ble kjent med Karl Georg ved at han rekrutterte meg til Vestlandsforskning i 1990, og har hatt gleden av å arbeide med ham helt frem til det siste. Karl Georg var i sannhet en bauta innen norsk miljøvernarbeid, både det frivillige miljøvernarbeidet og miljøforskningen.

Karl Georg satte sine første tydelige miljøspor gjennom sitt engasjement i arbeidet mot atomkraft og mot en ukritisk utbygging av vannkraft. Som leder for Aksjon mot Atomkraft bidro han sterkt til at Stortinget sa nei til atomkraft i Norge i 1979. Om innsatsen mot atomkraft sier Erik Solheim, tidligere leder i Norges Naturvernforbund, følgende:

— Etter mi oppfatning var Karl Georg ei heilt avgjerande kraft i motstanden som hindra at vi fekk atomkraftverk i Noreg. Han hadde den grundige kunnskapen både om kjernefysikk og kraftsituasjonen, og han hadde den logiske koplinga mellom kunnskap og prinsipp for handling. Han overraska den etablerte ekspertisen ved å påvise at dei kunne berre litt. Dette oppdaga folk som høyrde han eller las det han skreiv. Han stod fram med kunnskap stø som grunnfjellet, og ein sterk sakleg autoritet. Eg trur han las og lærde støtt.

Tidligere generalsekretær i Naturvernforbundet, Tore Killingland, utfyller med følgende minne:

— Første gang jeg møtte Karl Georg var i polyteknisk forening på 1970-tallet. Det dreide seg selvfølgelig om atomkraft i Norge. Etter foredraget reiste en meget hårete Karl Georg seg og rolig plukket foredraget fra hverandre. Eneste foredragsholder hadde å si da var: "Jeg er sivilingeniør". Da sa Karl Georg: "Det er jeg også". Da gikk det et sukk av desperasjon gjennom den gråkleddede salen.

Men Karl Georg var også opptatt av de bakenforliggende spørsmålene om energibehov, energiproduksjon og energibruk. Naturvernforbundets Per Flatberg sier:

— Han var eksperten i vår lobbyvirksomhet i de store utbyggingssakene på den tida, og han opptrådte med solid fagkunnskap og et stort engasjement, sterk og uredt. Han var en skikkelig kriger i

naturvernets tjeneste.

Flatberg minnes en historie som illustrerer hvor hardt det kunne gå for seg i energidebatten:

— I forbindelse med diskusjonen om Orkla/Grana i 1978 hadde vi fått tak i informasjon i NVE som viste langt lavere prognoser enn de offisielle. Da vi ville presentere disse i et møte med Stortingets Industrikomité, forsøkte komiteens formann å hindre oss i det. Han og Karl Georg holdt i hver sin ende av vår transparent mens tallene flagret på lerretet. Det var litt av en seanse!

Karl Georg begynte som direktør ved Vestlandsforskning i 1987, en posisjon han hadde frem til 1991. I den perioden bidro han sterkt til å øke antall ansatte ved instituttet fra 6 til 30. Frem til 2005 virket han som forskningsleder ved Vestlandsforskning, for så å begynne i full stilling som professor i teknologi, design og miljø ved Høgskolen i Oslo i 2005. Senere ble han kvalifisert som professor i byplanlegging ved NTNU (i 2010) og professor i by- og miljøstudier ved Universitetet i Aalborg.

Karl Georg la stor vekt på interesseuavhengighet, en dyd han var nøye med at ikke må forveksles med objektivitet. Det siste avfeide han som en feilaktig forestilling: forskere vil alltid bringe med seg verdier og normer i sin forskningspraksis. Jeg fikk tidlig erfare denne posisjonen i praksis. Underveis i miljøkonsekvensanalysen av Kyststamveien, lot Karl Georg seg intervju i Bergens Tidende og pekte da på – stikk i strid med det oppdragsgiveren forventet – at bruer til erstatning for ferjer vil føre til økte utslipp. Karl Georgs poeng var at den marginale forbedringen av utslipp per kilometer er lavere om man kjører over en bru enn at bilen transpor-

teres med ferje, blir mer enn oppveid av økningen i biltrafikk. Denne påpekningen førte til iltre diskusjoner med oppdragsgiver. Den kritiske inngangen gjaldt også i forholdet til miljøvernarbeidet. Karl Georg var sterkt opptatt av å avsløre i hvilken grad miljøverniltak faktisk løser eller bare flytter miljøproblemene.

Selv om Karl Georg tonet ned det frivillige miljøvernarbeidet etter at han begynte som heltidsforsker, hadde han i perioden 2000 til 2008 et viktig virke i Bioteknologinemda som medlem oppnevnt av Naturvernforbundet. I bioteknologinemnda kom Karl Georg med svært viktige bidrag i debatten om etikk og hvordan operasjonalisere føre-var prinsippet i praktisk miljøforvaltning.

Carlo Aall

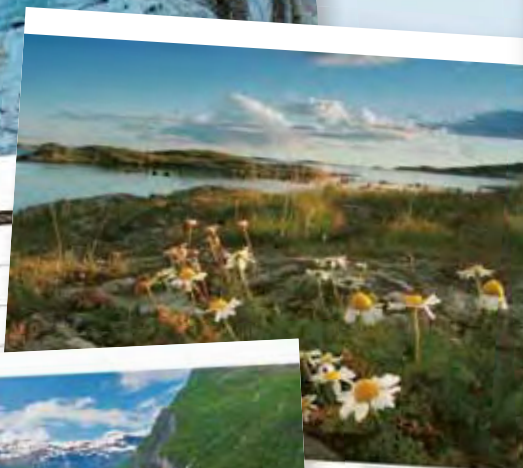

Støtt Naturvernforbundet ved kjøp av denne flotte veggkalenderen
Naturkalenderen 2013

JANUAR

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

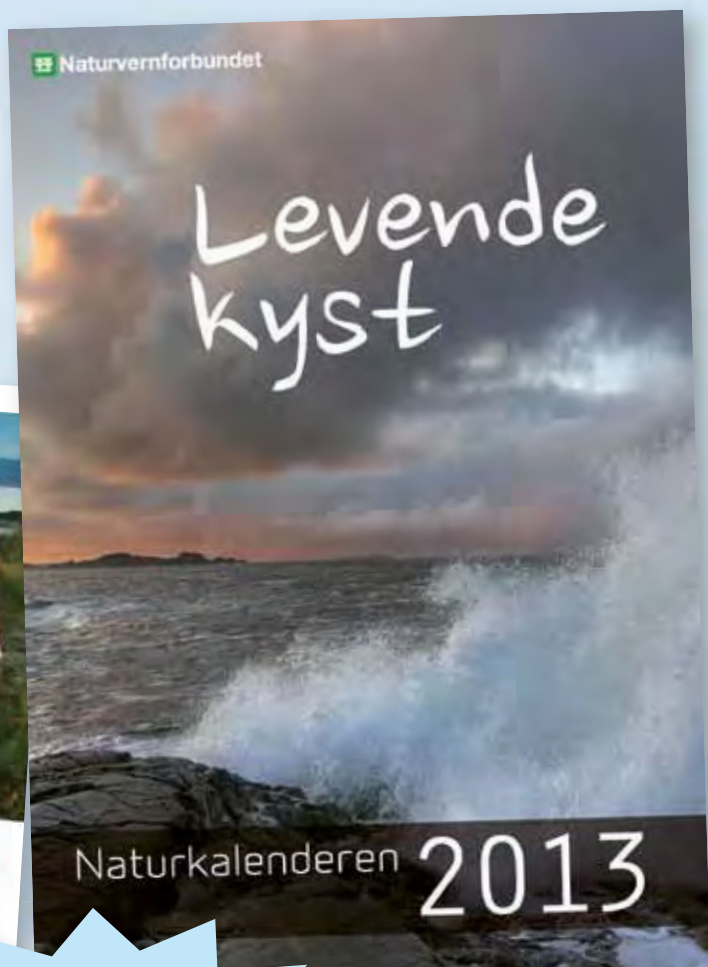
2013

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

MAI 2013

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

**Medlemspris
kr. 250**
Frakt kr. 84 uansett antall

- Trykket på Svanemerket papir
- Spiral og oppheng i toppen
- Størrelse 24x42 cm

Ring inn din bestilling nå!
Tlf. 94 00 23 00

E-post: salg@naturvernforbundet.no
www.naturvernbutikken.no

FRA HJERTET AV NORGE

JØTUL LANSERER FS 90-SERIEN

Jøtul har med Jøtul FS 91 og Jøtul FS 92 kombinert det beste innen moderne, norsk håndverk, design og funksjonalitet. Produktserien har en elegant, og varmeakkumulerende peisomramming designet av den anerkjente industridesigner Bård Eker. Som tilleggsutstyr kan sotet glass integreres i flatene på sidene av peisen Jøtul FS 92.

Det nye F 470 SHD brennkammeret er sannsynligvis den beste innsatsen i verden, som gir eksepsjonelt innsyn til flammene. Jøtul FS 90-serien har 10 års garanti som er markedsledende, et bevis på enestående kvalitet.

Finn din nærmeste forhandler på jotul.no

JØTUL FS 91

TIMELESS NORWEGIAN CRAFT

Jøtul produserer peisovner i Norge og har siden 1853 blitt anerkjent for et tidløst design og høy kvalitet. I over et århundre har vi kombinert norske håndverkstradisjoner med nordmenns evne til å mestre kulden. Derfor har Jøtul blitt markedsleder og det foretrukne valget for dagens og morgendagens generasjoner.

